

EYLÜL- 2020

ÖDEMiŞ TİCARET ODASI ZEYTİN VE ZEYTİNYAĞI SEKTÖR RAPORU 2020

*Sektöre Dair İstatistikler ve
Önermeler*

ÖDEMiŞ TİCARET ODASI

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	2
ŞEKİLLER LİSTESİ	3
TABLolar LİSTESİ	5
GİRİŞ	6
1. Küresel Ölçekte Sektörün Durumu	7
1.1. Sektörün Genel Tanımı, Üretim ve Tüketime Dair İstatistikler	7
1.1.1. Dünyada Zeytin ve Zeytinyağı Üretimi	7
1.1.2. Dünyada Zeytin ve Zeytinyağı Tüketimi.....	11
1.2. Küresel Ticarete Sektörün Konumu	14
1.2.1. Sektöre Dair İhracat Ve İthalat Verileri.....	14
2. Ulusal Ölçekte Sektörün Durumu	22
2.1. Türkiye’de Sektörün Gelişimi	22
2.2. Türkiye’nin Sektöre Dair İhracat Verileri	26
2.3. Zeytin ve Zeytin Yağı İhracatı Açısından Odaklanılması Önerilen Ülkeler ve Pazarlar	31
3. Sektöre Dair Değerlendirmeler ve Devlet Destekleri	35
3.1. Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri Özelinde Verilen Devlet Destekleri	35
3.1.1. Sektöre Verilen Tarımsal Destekler.....	35
3.1.2. Dış Ticarete Yönelik Destekler.....	37
3.2. Sektörel Sorunlar, Çözüm Önerileri ve Genel Değerlendirme.....	38
3.2.1. Üretim Süreçleri ile İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri	39
3.2.2. Pazarlama, İhracat Gibi Süreçlere Dair Sorunlar ve Çözüm Önerileri	40
KAYNAKLAR	42

KISALTMALAR

UZZK: Ulusal Zeytin ve Zeytinyağı Konseyi

ITC: International Trade Center (Uluslararası Ticaret Merkezi)

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Dünya Genelinde Ülkelerin Mevcut Zeytin Dikili Alanları (Hektar).....	7
Şekil 2. Dünya Zeytin Üretim Miktarı (Bin Ton)	8
Şekil 3. Zeytin Üretiminde Önemli Ülkeler	8
Şekil 4. Dünya Zeytin Üretiminde Ülkelerin Ortalama Payları	9
Şekil 5. AB Zeytin Üretim Miktarı	9
Şekil 6. Dünya Zeytinyağı Üretim Miktarı (Bin Ton)	10
Şekil 7. Zeytinyağı Üretiminde Önemli Ülkeler	11
Şekil 8. Dünya Zeytin Üretiminde Ülkelerin Ortalama Payları	11
Şekil 9. 2003-2018 Yılları Arasında Dünya Zeytin Tüketimi (Bin Ton).....	12
Şekil 10. Ülkelerin Ortalama Zeytin Tüketim Oranları	12
Şekil 11. 2003-2018 Yılları Arasında Dünya Zeytinyağı Tüketimi (Bin Ton).....	13
Şekil 12. Ülkelerin Ortalama Zeytin Tüketim Oranları	14
Şekil 13. Dünya Zeytin İthalatı (Bin ton) (2003-2018).....	15
Şekil 14. Dünya Zeytin İthalatında Ülkelerin Ortalama Payları (%) (2003-2018)	16
Şekil 15. AB'nin Toplam Zeytin İthalatı (Bin Ton).....	16
Şekil 16. Dünya Zeytin İhracatı (Bin ton) (2003-2018).....	17
Şekil 17. Dünya Zeytin İhracatında Ülkelerin Ortalama Payları (%) (2003-2018)	18
Şekil 18. Dünya Zeytinyağı İthalatı (Bin ton) (2003-2018).....	19
Şekil 19. Dünya Zeytinyağı İthalatında Ülkelerin Ortalama Payları (%) (2003-2018).....	19
Şekil 20. Dünya Zeytinyağı İhracatı (Bin ton) (2003-2018).....	20
Şekil 21. Dünya Zeytinyağı İhracatında Ülkelerin Ortalama Payları (%) (2003-2018).....	21
.....	
Şekil 22. İller Bazında Zeytin Ağacı Miktarı	23
Şekil 23. Türkiye’de Bölgeler Göre Sofralık ve Yağlık Zeytin Üretim Miktarları.....	25
Şekil 24. Türkiye’nin Ülkelere Göre Zeytin İhracat Miktarları (Ton).....	27
Şekil 25. Türkiye’nin Ülkelere Göre Zeytin İhracat Miktarları (Bin \$).....	28
Şekil 26. Türkiye’nin Zeytinyağı İhracatı Yaptığı Ülkeler ve Oranları	29
Şekil 27. Türkiye’nin Ülkeler Bazında Zeytinyağı İhracat Miktarları (Bin \$)	29
Şekil 28. Türkiye’nin Zeytinyağı İhracatında Ülkeler Bazında Artış Oranları (2015-2019).....	30
Şekil 29. Potansiyel İhracat Pazarları - İtalya	31

Şekil 30. Potansiyel İhracat Pazarları - Portekiz	32
Şekil 31. Potansiyel İhracat Pazarları – İspanya	33
Şekil 32. Potansiyel İhracat Pazarları – İngiltere	33
Şekil 33. Potansiyel İhracat Pazarları – ABD	34

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Türkiye Zeytin ve Zeytinyağı Özet Verileri	22
Tablo 2. Dünya Zeytin Üretiminden Türkiye'nin Aldığı Pay	23
Tablo 3. Türkiye Sofralık ve Yağlık Zeytin Üretim Miktarları (2003-2018).....	24
Tablo 4. Türkiye'de Zeytinyağı Üretim Miktarı (Ton).....	25
Tablo 5. Dünya Zeytinyağı Üretiminden Türkiye'nin Aldığı Pay.....	26
Tablo 6. Dünya Sofralık Zeytin İhracatında Türkiye'nin Payı	27
Tablo 7. Türkiye'de Zeytinyağı Üretiminde İhracatın Payı	29
Tablo 8. 2009-2018 Yılları Arasında Zeytinyağına Ödenen Prim Miktarları	35
Tablo 9. Zeytin Üreticilerinin Yararlandığı Mazot ve Gübre Destekleri	35
Tablo 10. Sertifikalı Zeytin Fidanı Destek Birim Fiyatları (TL7Da)	36
Tablo 11. Zeytin Üretimi için Verilen Destekler (2018)	37

Özellikle dünya genelinde giderek yükselme eğilimi gösteren sağlıklı yaşam ve sağlıklı tüketim alışkanlıklarının da etkisiyle zeytin üreticisi konumundaki ülkeler açısından zeytinyağının ihracatı giderek daha da önemli bir tarımsal gelir kaynağı haline dönüşmüştür. Zeytinin kendine has niteliklerine bağlı olarak her coğrafyada, her iklim ve toprak yapısında yetişmeyen bir ürün oluşuna bağlı olarak dünyada bu ürünün yetişmesine uygun belirli ülkeler zeytinyağı üretiminde de dünya ekonomisinde önemli bir yer edinmektedir.

Türkiye de bu özel koşullara sahip ülkelerden biri olmasına ve zeytin üreticisi ülkeler arasında üst sıralarda yer almasına rağmen gerçekleştirilen ihracat hacmi açısından zeytin ve zeytinyağı piyasasında henüz arzu edilen konuma ulaşamamıştır. Bu açıdan bakıldığında zeytinyağının gerek dünya ekonomisi içerisindeki yerinin gerekse de Türkiye genelinden yola çıkılarak bölgesel anlamda Ödemiş ve çevresinin bu ürünün üretimi ile ihracatına dair içinde bulunduğu durumun güncel verilerle analiz edilmesinin önemi de ortaya çıkmaktadır. Bu gerekliliğin de ışığında bu raporda zeytinyağı sektörünün makro ölçekte dünya ekonomisindeki yerinin ve mikro ölçekte de Ödemiş ve çevresine dair bölgesel koşullarının incelenmesi amaçlanmaktadır.

1. Küresel Ölçekte Sektörün Durumu

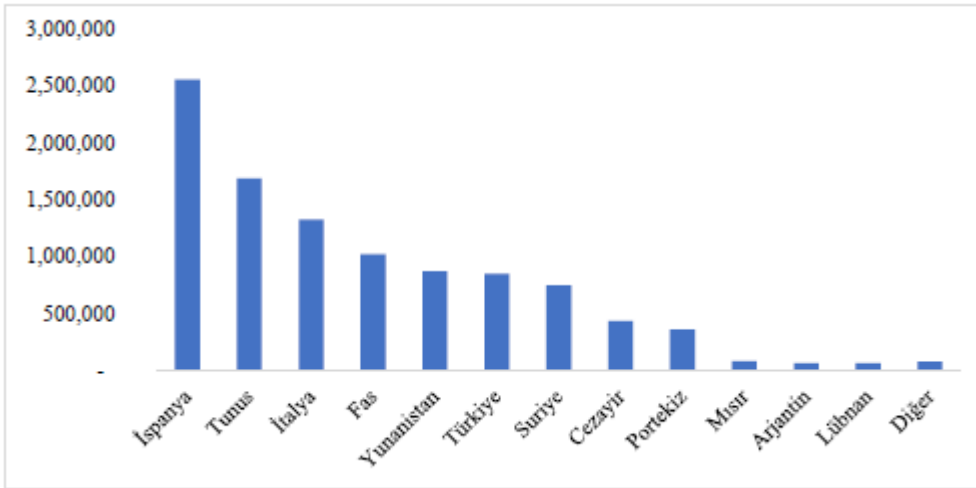
Dünyada sofralık zeytin ve zeytinyağı sahip olduğu kalite, insanların temel ve sağlıklı bir besin ihtiyacının karşılanmasına yaptığı katkı, tarıma dayalı sanayi kollarına hammadde sağlaması, yüz binlerce çiftçi ve işçiye doğrudan veya dolaylı istihdam yaratması ve uluslararası ticarete konu olması yönleriyle üretici ülkeler açısından oldukça önem arz eden bir üründür.

1.1.Sektörün Genel Tanımı, Üretim ve Tüketime Dair İstatistikler

Akdeniz havzası zeytin bitkisinin anavatanı olduğu için zeytin ve zeytinyağı, Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerinin yemek kültürünün oluşmasında büyük öneme sahiptir. Ancak özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası bu bölgeden giden göçmenler zeytin ağacının dünyanın çeşitli bölgelerine yayılmasında, zeytin ve zeytinyağının diğer ülkelerin mutfaklarına girmesinde katkıda bulunmuştur. Yüzyıllar boyunca Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerde zeytin ve zeytinyağı kültürü hem sosyoekonomik hem de sosyokültürel durumların bir parçası olmuştur. Zeytin bitkisi özellikle Avrupalı göçmenlerin Amerika'ya gelmesiyle beraber bu bölgede de üretimden ihracata kadar her alanda yayılma göstermiştir.

1.1.1. Dünyada Zeytin ve Zeytinyağı Üretimi

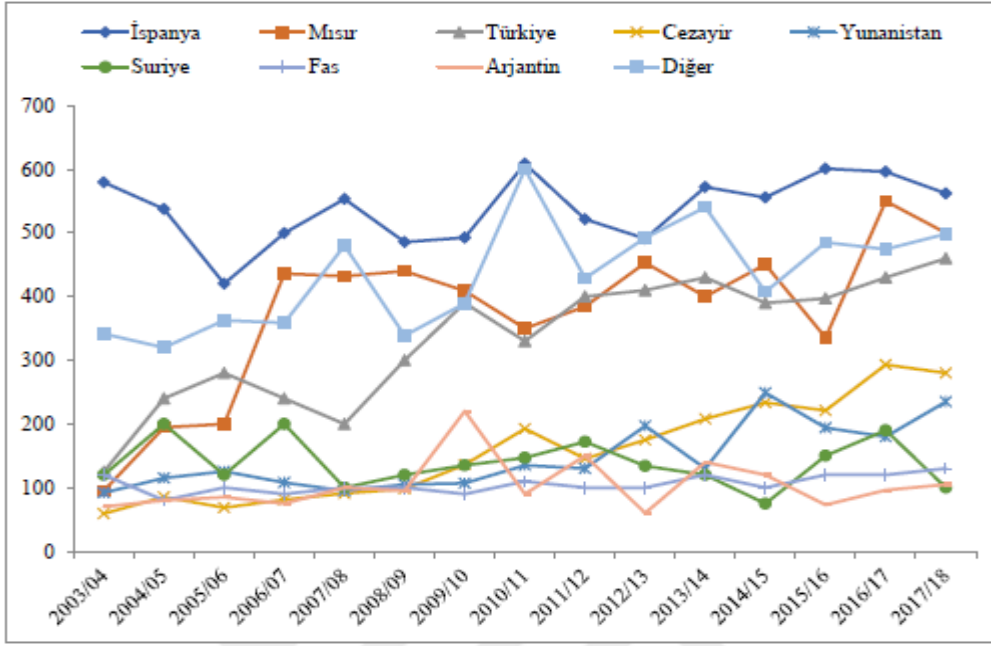
Şekil 1. Dünya Genelinde Ülkelerin Mevcut Zeytin Dikili Alanları (Hektar)

Kaynak: FAO,2019

Dünya zeytin dikili alanına bakıldığında; 2017 yılı itibariyle İspanya'nın en fazla zeytin dikili alanına sahip ülke olduğu görülmektedir. 2,5 milyon hektardan fazla zeytinliğe sahip olan İspanya'yı sırasıyla, Tunus, İtalya ve Fas izlemektedir. Türkiye ise sahip olduğu zeytinlik alanı ile en büyük altıncı ülke konumundadır (Şekil 1).

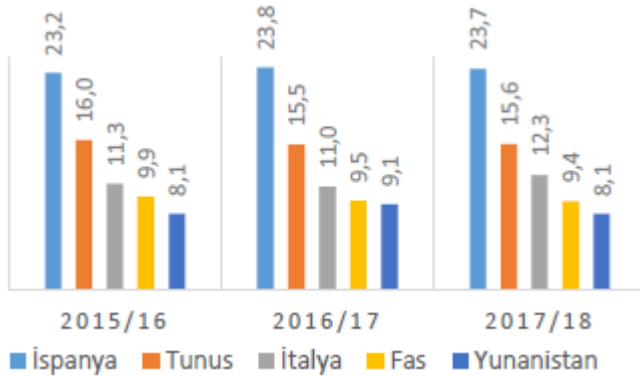
Şekil 2. Dünya Zeytin Üretim Miktarı (Bin Ton)

Kaynak: UZK, 2018

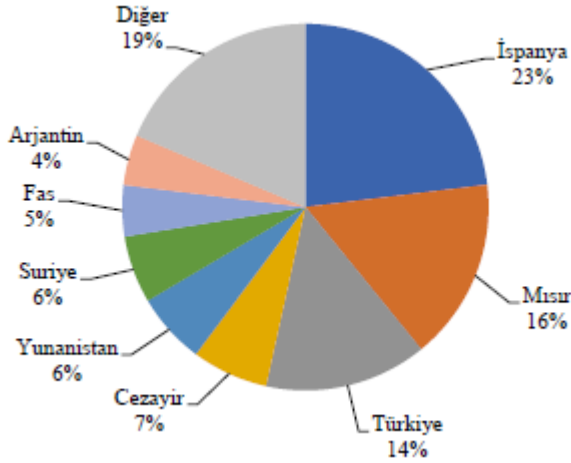
UZK tarafından yayımlanan dünya zeytin üretimi istatistiklerine göre, 2003-2018 yılları arasında her yıl ortalama sofralık zeytin üretim miktarı yaklaşık 2,3 milyon ton civarında gerçekleşmiştir. Bu üretim miktarının büyük bir kısmı İspanya, Mısır, Türkiye, Cezayir ve Yunanistan tarafından karşılanmaktadır. Dünya zeytin üretiminde İspanya'nın diğer ülkelere göre üstün olduğu görülmektedir. Dünya zeytin dikili alanında üçüncü sırada yer alan İtalya'nın ise zeytin üretiminde fazla etkili olmadığı görülmektedir. Buna göre grafikte gösterilmeyen İtalya üretim açısından Cezayir ve Yunanistan gibi ülkelerin çok gerisinde yer almaktadır. 2003-2018 yılları arasında ortalama üretim miktarı olarak İspanya 500 bin ton, Mısır 375 bin ton ve Türkiye 330 bin ton zeytin üretimi gerçekleştirmiştir (Şekil 2).

Şekil 3. Zeytin Üretiminde Önemli Ülkeler

Kaynak: TC. Tarım ve Orman Bakanlığı Zeytinyağı Tarım Ürünleri Piyasa Raporu, 2020

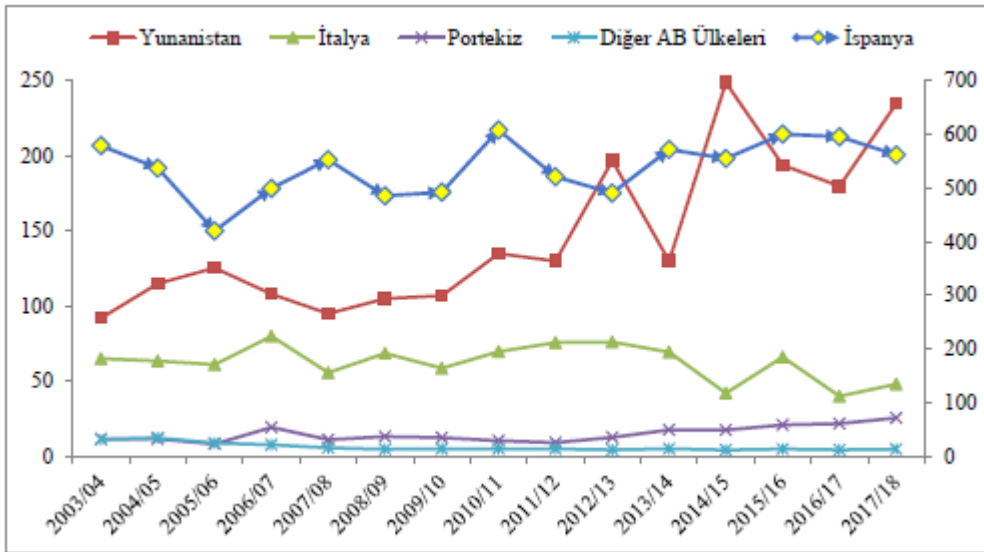
Şekil 4. Dünya Zeytin Üretiminde Ülkelerin Ortalama Payları

Kaynak: UZK, 2018

Dünya zeytin üretiminde 2003-2018 yılları ortalamasına göre ülkelerin toplam üretimden aldıkları paylara bakacak olursak; toplam zeytin üretiminin %50'den fazlasını sadece 3 ülkenin gerçekleştirdiği görülmektedir. Bu ülkeler; İspanya, Mısır ve Türkiye şeklinde sıralanmaktadır. Dünya zeytin üretiminin büyük bir çoğunluğu Akdeniz'e kıyısı olan ülkeler tarafından karşılanmaktadır. Bunların yanı sıra Arjantin gibi zeytinin anavatanına uzak bir ülkenin zeytin üretiminde ciddi pay sahibi olduğu görülmektedir. Ayrıca Mısır'ın ele alınan diğer ülkelere göre zeytinlikleri az olmasına rağmen zeytin üretimi yüksek miktardır. Bunun nedeni olarak Mısır'ın zeytin ağaçlarının diğer ülkelere göre daha verimli olduğu söylenebilir (Şekil 3-4).

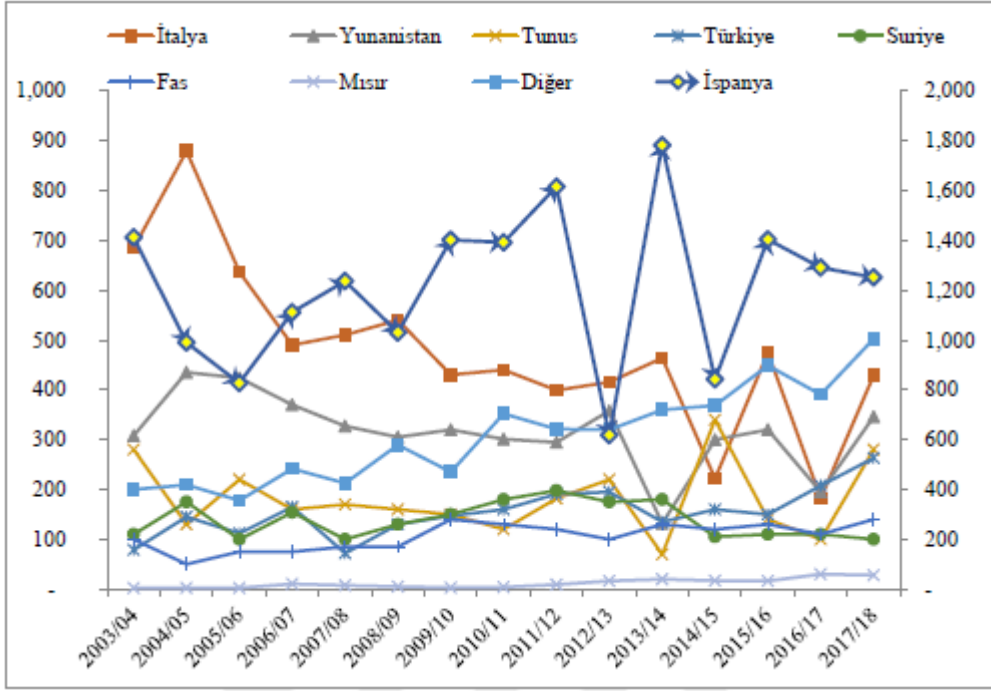
Şekil 5. AB Zeytin Üretim Miktarı

Kaynak: UZK, 2018

Zeytin üretiminde AB ülkelerini ayrıca ele alacak olursak; her yıl ortalama 750 bin ton zeytin üretimi gerçekleştiren AB'nin toplam üretimini yaklaşık %99'unun İspanya, Yunanistan, İtalya ve Portekiz tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Ayrıca İspanya'nın zeytin üretiminde diğer AB üyesi ülkelere göre son derece üstün olduğu görülmektedir (Şekil 5).

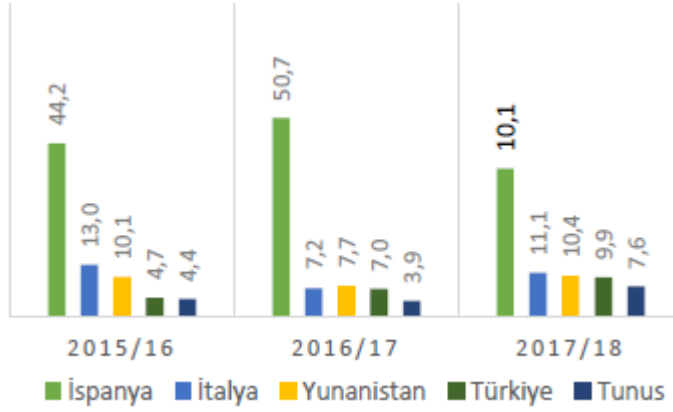
Şekil 6. Dünya Zeytinyağı Üretim Miktarı (Bin Ton)

Kaynak: UZK, 2018

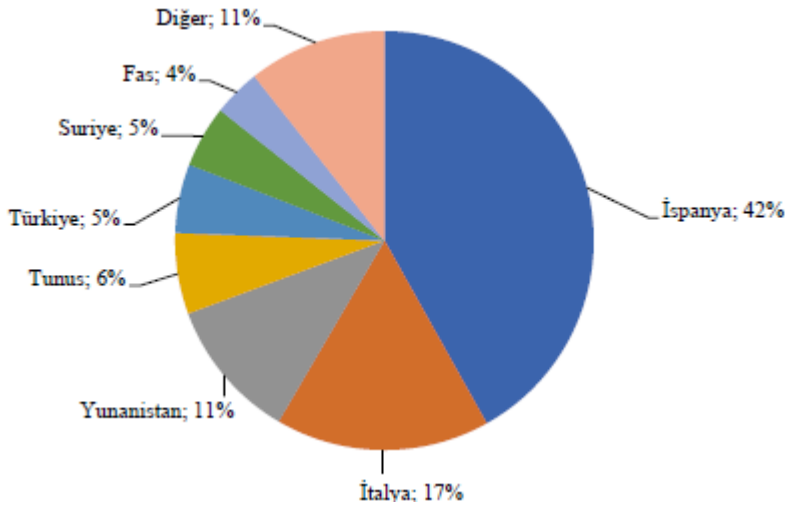
Tıpkı zeytin üretiminde olduğu gibi zeytinyağı üretiminde de dünya en fazla üretim yapan ülkelerin başında AB ülkeleri gelmektedir. İspanya zeytin üretiminde olduğu gibi zeytinyağı üretiminde de dünyada birinci sırada yer almakta ve her yıl ortalama 1,2 milyon ton zeytinyağı üretimi gerçekleştirmektedir. İspanya'yı sırasıyla 480 bin ton ile İtalya ve 316 bin ton ile Yunanistan takip etmektedir. 2003-2018 yılları arasında dünyada ortalama her yıl 2,8 milyon ton zeytinyağı üretilmiş ve bu üretimin yaklaşık 2 milyon tonu ilk üç sıradaki ülkeler tarafından gerçekleştirilmiştir. Türkiye ise zeytinyağı üretiminde Tunus'tan sonra en büyük beşinci ülke konumundadır ve dünya üretiminin her yıl ortalama 150 bin tonluk kısmını gerçekleştirmektedir (Şekil 6).

Şekil 7. Zeytinyağı Üretiminde Önemli Ülkeler

Kaynak: TC. Tarım ve Orman Bakanlığı Zeytinyağı Tarım Ürünleri Piyasa Raporu, 2020

Şekil 8. Dünya Zeytin Üretiminde Ülkelerin Ortalama Payları

Kaynak: UZK, 2018

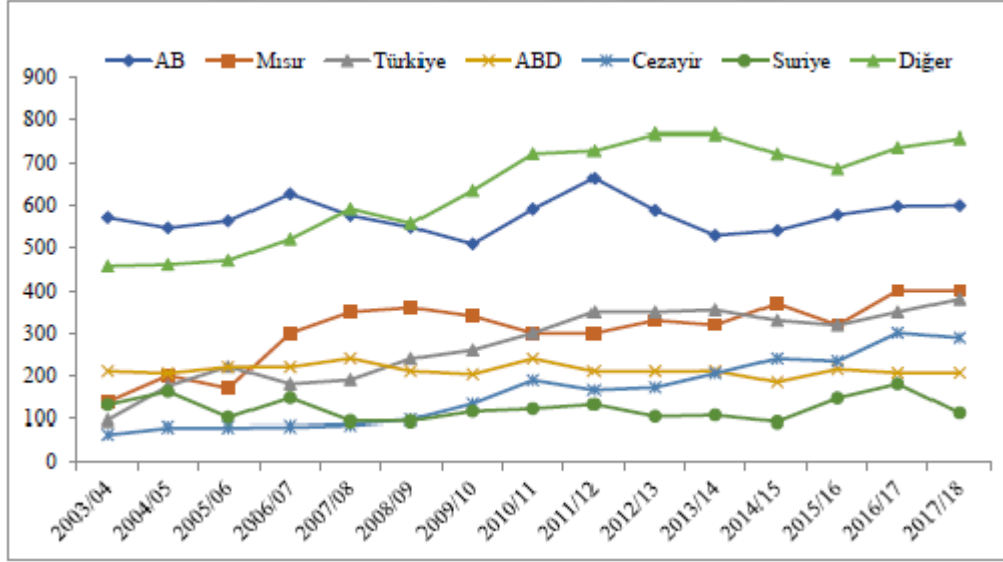
Zeytinyağı üretiminde 2003-2018 yılları ortalamasına göre ilk üç sırada yer alan İspanya, İtalya ve Yunanistan dünya zeytinyağı üretiminin ortalama %70'lik kısmını gerçekleştirmiştir (Şekil 7-8).

1.1.2. Dünyada Zeytin ve Zeytinyağı Tüketimi

Son yıllarda özellikle uzun ve sağlıklı yaşama bilincinin artması, ülkelerin beslenme politikalarının oluşmasında önemli bir etken olmaktadır. Akdeniz beslenme şeklinin temel yapı taşlarından olan zeytinyağı ve zeytinin insan vücuduna olan faydaları nedeniyle bu ürünlerin tüketimine olan önem artmıştır. Bu durum, dünyada zeytin ve zeytinyağı üreticisi ülkelerde

tüketim eğiliminde yükselişe veya yeni tüketici ülkelerin zeytincilik piyasasına girmesine katkı sağlamaktadır.

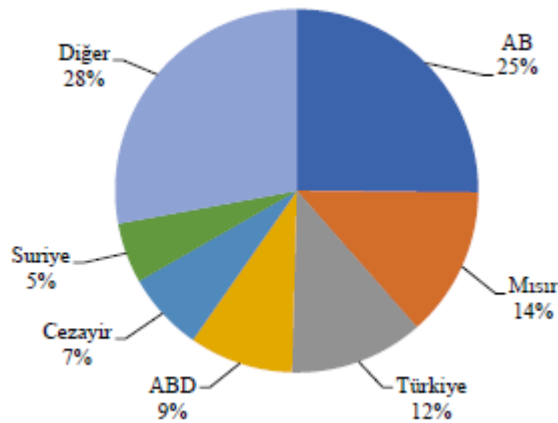
Şekil 9. 2003-2018 Yılları Arasında Dünya Zeytin Tüketimi (Bin Ton)

Kaynak: UZK, 2018

2003-2018 yılları ortalamasına göre dünyada her yıl ortalama 2,2 milyon ton zeytin tüketilmiş ve bunun 570 bin tonluk kısmı AB ülkelerinde gerçekleşmiştir. AB ülkelerinin hemen ardından gelen Mısır yaklaşık 300 bin ton, Türkiye 270 bin ton ve ABD 210 bin ton zeytin tüketimi gerçekleştirmiştir. Ayrıca bu ülkeler tüketim miktarlarını her yıl biraz daha artırdığı gözlenmektedir (Şekil 9).

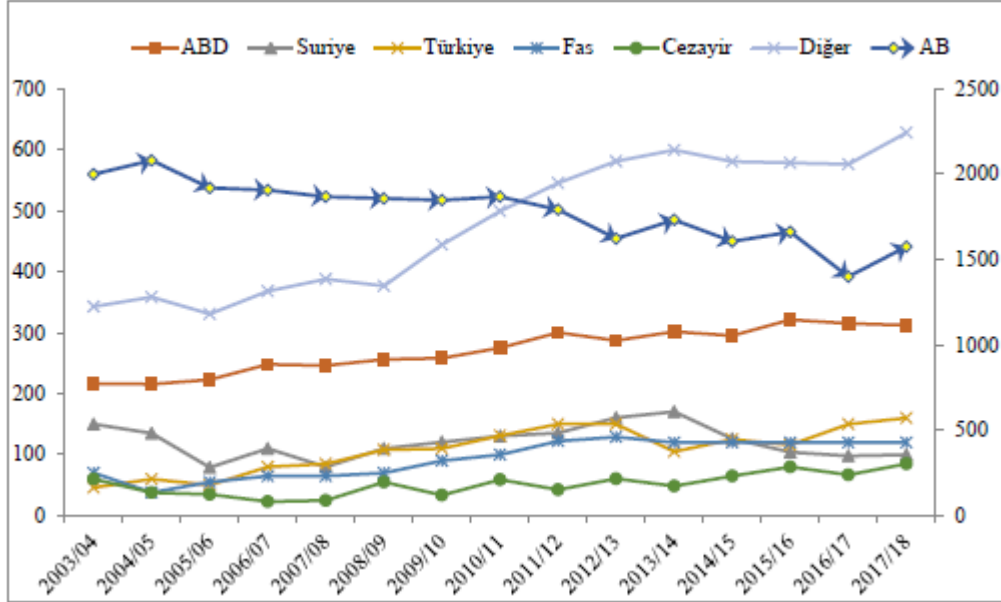
Şekil 10. Ülkelerin Ortalama Zeytin Tüketim Oranları

Kaynak: UZK, 2018

Dünyada 2003-2018 yılları ortalamasına göre zeytin tüketiminde AB ülkeleri zirvede yer almaktadır ve toplam tüketimin yıllık ortalama %25'ini gerçekleştirmektedir. Mısır, Türkiye, ABD ve Cezayir gibi ülkeler AB'den sonra zeytin tüketimi yüksek ülkeler arasındadır (Şekil 10).

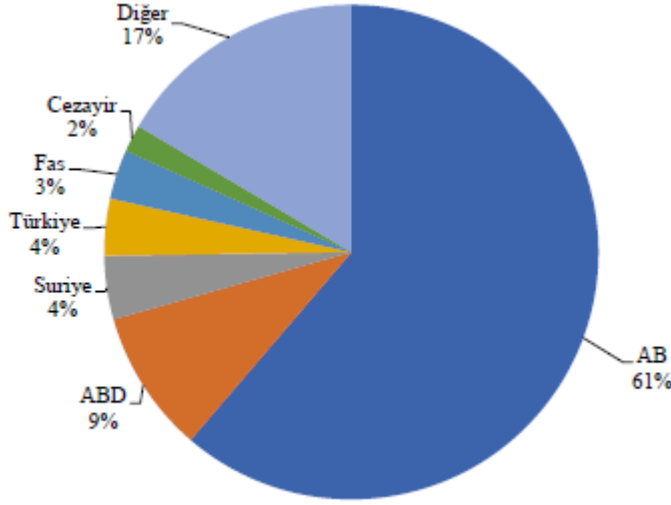
Şekil 11. 2003-2018 Yılları Arasında Dünya Zeytinyağı Tüketimi (Bin Ton)

Kaynak: UZK, 2018

Tıpkı zeytinde olduğu gibi dünyada 2003-2018 yılları arasında her yıl tüketilen ortalama 2,9 milyon ton zeytinyağının 1,7 milyon tondan fazlası AB ülkeleri tarafından gerçekleştirilmiştir (Şekil 11). AB ülkelerini sırasıyla ortalama 270 bin ton ile ABD, 120 bin ton ile Suriye ve 100 bin ton ile Türkiye takip etmektedir. UZK verilerine göre son yıllarda Brezilya, Japonya ve Kanada gibi ülkelerde de zeytinyağı tüketiminin giderek yaygınlaştığı görülmektedir (UZK, 2018). Zeytin kültürüne uzak ülkelerdeki bu tüketim artışının zeytin üreticisi ülkelerin dış ticaretine olumlu katkı yaptığı söylenebilir. Ayrıca dünyada, AB üyesi ülkeler ile ABD, Suriye, Türkiye, Fas ve Cezayir dışındaki diğer ülkelerin toplam zeytin tüketim miktarları da her yıl ortalama 480 bin ton olarak gerçekleşmektedir (Şekil 11).

Şekil 12. Ülkelerin Ortalama Zeytin Tüketim Oranları

Kaynak: UZK, 2018

2003-2018 yılları arasında yaklaşık %61 oranında zeytinyağı tüketimine sahip olan AB ülkelerini; %9 ile ABD, %4'lük eşit oranlarla Suriye ve Türkiye izlemektedir. AB ülkelerinin zeytin ve zeytinyağı hem üretimi hem de tüketiminde en önemli ülkeler olduğu verilen bilgiler neticesinde söylenebilir (Şekil 12).

1.2.Küresel Ticarete Sektörün Konumu

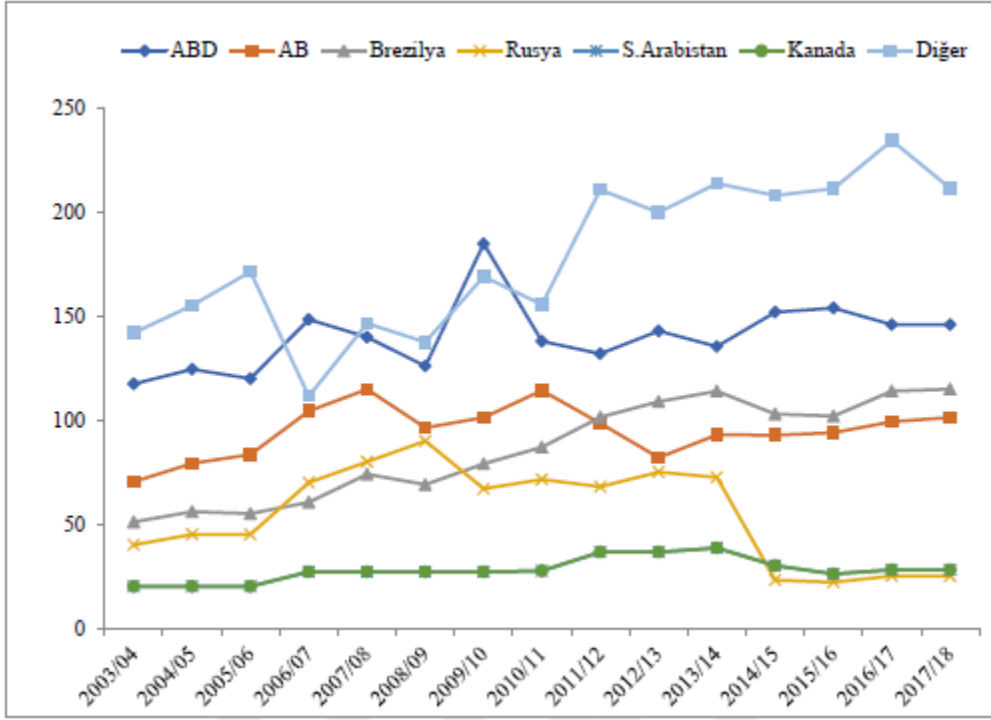
Raporun bu bölümünde zeytin ve zeytinyağı ürünlerinin dünya genelindeki ithalat ve ihracat hacimlerine dair veriler aktarılmaktadır.

1.2.1. Sektöre Dair İhracat Ve İthalat Verileri

1.2.1.1.Dünya Zeytin İthalatı Verileri

2003-2018 yılları arasında dünya zeytin ithalatına dair istatistikler incelendiğinde tıpkı üretim ve tüketim rakamlarında olduğu gibi AB ülkelerinin bu alanda da ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir. Fakat son dönemde özellikle ABD ve Brezilya gibi ülkelerin gerçekleştirdiği ithalat miktarlarının giderek daha yüksek artışlar gösterdiğini, AB ülkelerinin ithalat hacminin ise azalmaya başladığını söylemek mümkündür.

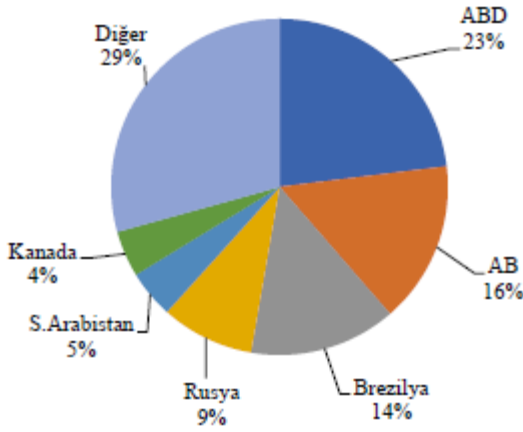
Şekil 13. Dünya Zeytin İthalatı (Bin ton) (2003-2018)

Kaynak: UZK, 2018

Yukarıdaki grafikte de görüldüğü gibi 2017/2018 sezonunda ABD 146 bin ton, Brezilya 115 bin ton ve AB ülkeleri ise 101 bin ton sofralık zeytin ithalatı gerçekleştirmişlerdir. Brezilya’da artan bir ithalat hacmi gözlemlenirken, ABD’nin dünyada en çok zeytin ithal eden ülke olduğu görülmektedir. 2011/2012 sezonundan itibaren Brezilya zeytin ithalatı AB’nin toplam zeytin ithalatını aşmış ve ABD’den sonra en büyük zeytin ithalatçısı ülke konumuna ulaşmıştır. Zeytin ithalatında grafikte gösterilmeyen diğer ülkelerin ciddi bir payı olduğu görülmektedir. Ancak diğer ülkeler tek tek ele alınırsa grafikte gösterilen ülkeler kadar ciddi oranlarda ithalat hacmine sahip değildir. Yani ABD tek başına 2016/2017 sezonunda 146 bin ton zeytin ithal ederken grafik dışı diğer ülkeler toplamda 210 bin ton zeytin ithalatı yapmışlardır (Şekil 13).

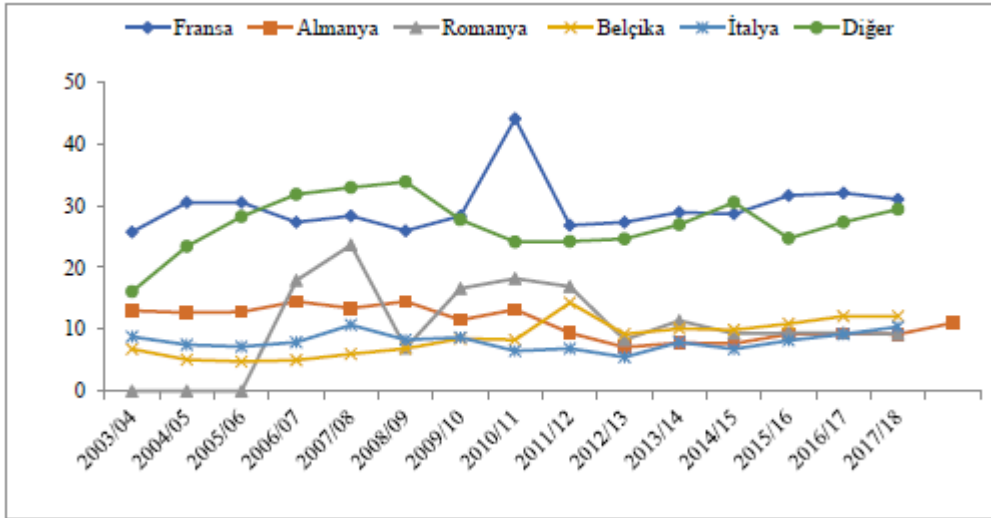
Şekil 14. Dünya Zeytin İthalatında Ülkelerin Ortalama Payları (%) (2003-2018)

Kaynak: UZK, 2018

2003-2018 yılları arasında ülkelerin dünya zeytin ithalat hacminde sahip oldukları ortalama paylar incelendiğinde ABD'nin dünya zeytin ithalatında %23'lük bir paya sahip olduğu, ABD'yi sırasıyla AB (%16), Brezilya (%14) ve Rusya'nın (%9) takip ettiği görülmektedir (Şekil 14).

Şekil 15. AB'nin Toplam Zeytin İthalatı (Bin Ton)

Kaynak: UZK, 2018

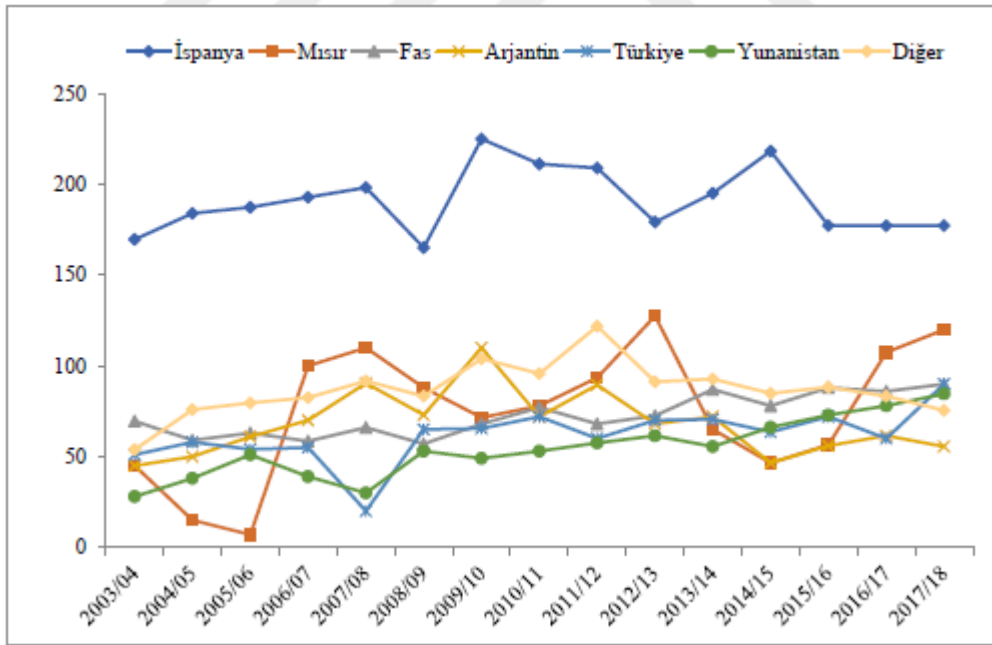
Dünya zeytin ithalatında 2003-2018 yılları arasında ortalama %16 gibi bir paya sahip olan AB ülkelerini kendi aralarında bakacak olursak; zeytin ithalatında en büyük payın Fransa'da olduğunu görmekteyiz. Fransa her yıl ortalama 28 bin ton zeytin ithalatı gerçekleştirmektedir. Fransa'yı sırasıyla Romanya, Belçika ve Almanya takip etmektedir. Romanya 2003/04, 2004/05 ve 2005/06 sezonlarında hiç zeytin ithal etmemesine rağmen 2003-

2018 yılları ortalama toplam zeytin ithalatı açısından AB ülkeleri arasında üçüncü sırada yer almaktadır (Şekil 15).

1.2.1.2.Dünya Zeytin İhracatı Verileri

Zeytinin en temel özelliği hem sofralık tüketimi olan hem de zeytinyağının hammaddesi olarak kullanılan bir ürün oluşudur. Bu nedenle zeytinin ihracat açısından önemli bir yere sahip ürün olduğunu belirtmek mümkündür. Dünya zeytin ihracatında en etkili ülke olan İspanya 2003-2018 yılları ortalamasına göre her yıl yaklaşık 190 bin ton sofralık zeytin ihracat etmektedir. İspanya'dan sonra Mısır ortalama 75 bin ton, Fas 72 bin ton, Arjantin 68 bin ton zeytin ihracatı gerçekleştirmektedir. Türkiye ise zeytin ihracatında Arjantin'den sonra gelmekte ve her yıl ortalama 60 bin ton zeytin ihracatı gerçekleştirmektedir.

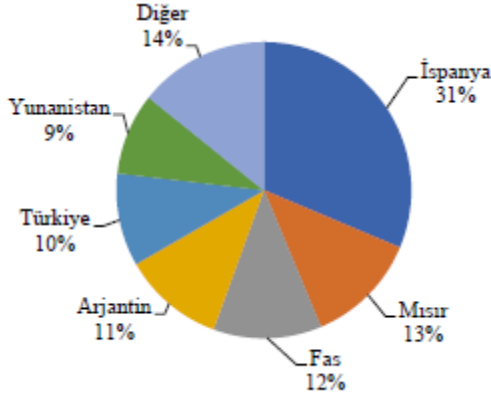
Şekil 16. Dünya Zeytin İhracatı (Bin ton) (2003-2018)

Kaynak: UZK, 2018

Genel olarak dünyada en fazla zeytin ihracat eden ülkeler en fazla zeytin üretimi gerçekleştiren ülkeler olmaktadır. Ancak Türkiye, Fas ve Arjantin gibi ülkelere daha fazla zeytin üretimi yapmasına rağmen ihracat miktarında bu ülkelerin gerisinde yer almıştır. Portekiz ve İtalya gibi zeytinlik açısından geniş alanlara sahip ülkelerin zeytin üretiminde ve ihracatında fazla etkili olamadıkları da ayrıca göze çarpmaktadır (Şekil 16).

Şekil 17. Dünya Zeytin İhracatında Ülkelerin Ortalama Payları (%) (2003-2018)

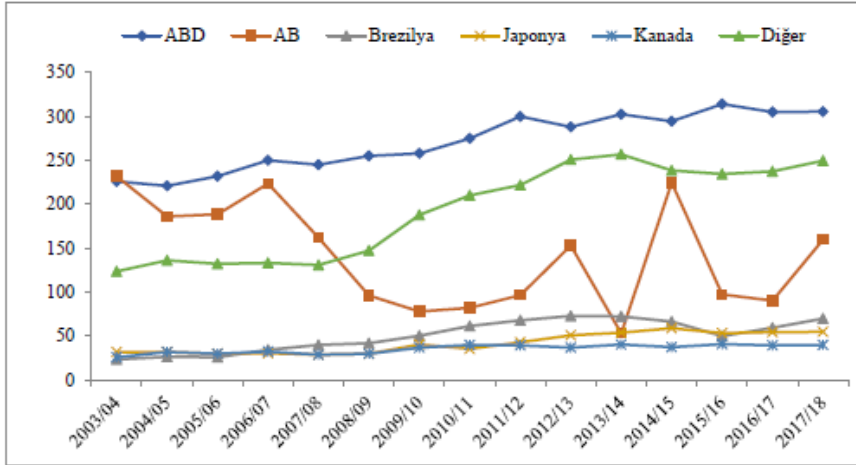
Kaynak: UZK, 2018

Dünya zeytin ihracatındaki en önemli ülkeler arasında; İspanya, Fas, Mısır, Arjantin ve Türkiye gösterilebilir. İspanya tıpkı üretimde olduğu gibi ihracatta da ilk sırada yer almaktadır. İspanya'nın dünya ihracatından aldığı pay 2003-2018 yılları ortalamasına göre %32'dir. İspanya'yı sırasıyla %12'lik eşit paylarla Mısır ve Fas izlemektedir. Türkiye ise %10'luk bir payla Arjantin'den sonra en büyük beşinci zeytin ihracatçısı ülke konumundadır (Şekil 17).

1.2.1.3. Dünya Zeytinyağı İthalatı Verileri

Dünya zeytinyağı ithalatında ABD'nin ciddi bir payı vardır. ABD aynı zamanda zeytin ithalatında da ilk sırada gelmektedir. UZK verilerden yola çıkarak ABD'nin zeytin ve zeytinyağı ticaretinde ne kadar önemli bir pazar olduğu açıkça görülmektedir. Zeytinyağı ithalatında AB ülkeleri de dünya sıralamasında ön sıralarda gelmektedir. 2003-2018 yılları arasında gerçekleşen toplam zeytinyağı ithalatı her yıl ortalama 730 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Ele alınan yıllar arasında her yıl ortalama olarak ABD 270 bin ton, AB 140 bin ton, Brezilya 50 bin ton ve Japonya 41 bin ton zeytinyağı ithalatı yapmıştır.

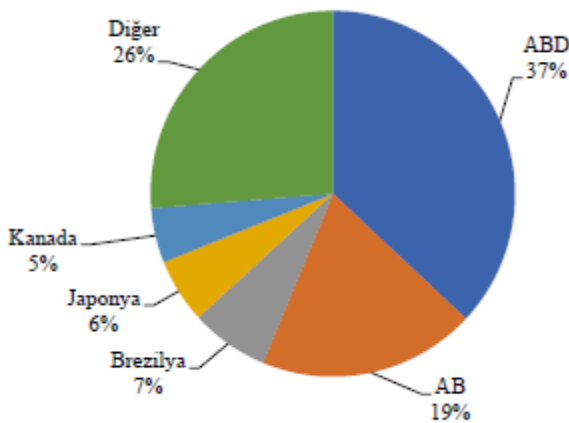
Şekil 18. Dünya Zeytinyağı İthalatı (Bin ton) (2003-2018)

Kaynak: UZK, 2018

Dünya zeytinyağı ithalatında bir başka dikkat çeken durum ise zeytin kültürüne uzak ülkelerin zeytinyağı ithalatındaki meydana gelen artıştır. Japonya ve Kanada gibi mutfak kültüründe zeytinyağın yakın zamana kadar çok fazla yer almazken, sağlıklı yaşam açısından önemi nedeniyle zeytinyağı ithalatının yıllar itibariyle arttığı görülmektedir. Daha öncede bahsedildiği gibi zeytin ve zeytinyağının insan sağlığı açısından yararlarının sık sık uzmanlar tarafından dile getirilmesi ve insanların sağlıklı yaşama bilinçlerinin artması gibi etkenlerin zeytin ve zeytinyağı ithal eden ülke sayısındaki artışa olumlu katkı yaptığı söylenebilir (Şekil 18).

Şekil 19. Dünya Zeytinyağı İthalatında Ülkelerin Ortalama Payları (%) (2003-2018)

Kaynak: UZK, 2018

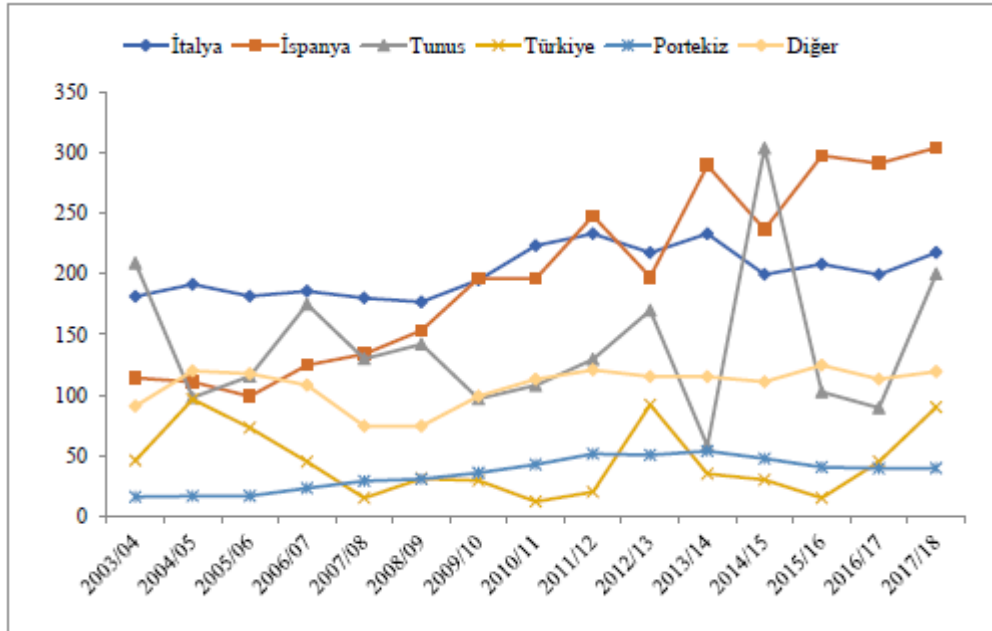
2003-2018 yılları arasında gerçekleşen toplam zeytinyağı ithalatının ortalama her yıl yarısından fazlası ABD ve AB tarafından gerçekleştirilmiştir. Zeytin ithalatında olduğu gibi

zeytinyağı ithalatında da ilk 3 sırada yine ABD, AB ve Brezilya yer almaktadır. Japonya'nın da dünya zeytinyağı ithalatında ciddi bir payı bulunmaktadır. Son dönemde zeytinyağı tüketimi artan Japonya dünyada en büyük zeytinyağı ithalatçıları arasında Brezilya'dan sonra dördüncü sırada yer almaktadır (Şekil 19).

1.2.1.4. Dünya Zeytinyağı İhracat Verileri

Dünya zeytinyağı ihracatında en etkili olan ülke olan İtalya her yıl ortalama 200 bin ton zeytinyağı ihraç etmektedir. İtalya'dan sonra İspanya, Tunus, Türkiye ve Portekiz gelmektedir. Bu sayılan beş ülke her yıl dünya zeytinyağı ihracatının %80'inden fazlasını gerçekleştirmekte ve her geçen sezon daha fazla zeytinyağı ihracatı yapmaktadırlar.

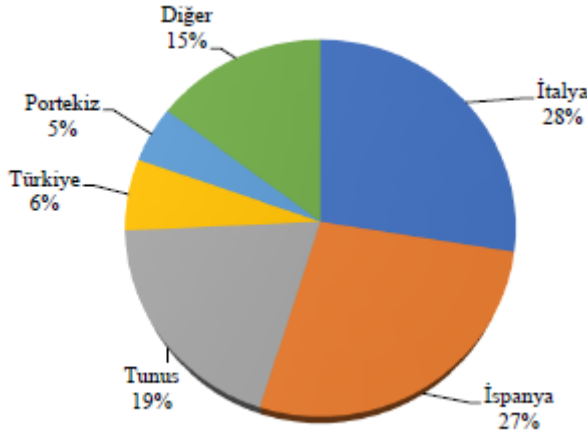
Şekil 20. Dünya Zeytinyağı İhracatı (Bin ton) (2003-2018)

Kaynak: UZK, 2018

Dünya zeytinyağı ihracatında İtalya ve İspanya'nın oldukça istikrarlı bir seyir izlediği söylenebilir. Ülkelerin son yıllardaki ihracat miktarlarına baktığımızda ise İspanya'nın rakibi İtalya'dan giderek daha fazla miktarda ihracat yaptığını söyleyebiliriz. Türkiye dünya zeytinyağı ihracatında dördüncü sırada olmasına rağmen ihracat miktarı olarak ilk 3 ülkenin çok gerisinde yer almaktadır. İlk 3 ülke 2017/2018 sezonunda ayrı ayrı 200 bin tonun üzerinde ihracat yaparken Türkiye sadece 90 bin ton ihracat yapabildiği (şekil 20).

Şekil 21. Dünya Zeytinyağı İhracatında Ülkelerin Ortalama Payları (%) (2003-2018)

Kaynak: UZK, 2018

AB ülkeleri zeytinyağı üretiminde kendi kendine yeter durumda olduğu kadar aynı zamanda zeytinyağı ticaretinde de söz sahibidir. Etkili tutundurma kampanyaları ile birlikte Avrupa Birliği'nin söz konusu ülkelere sağlamış olduğu maddi destek zeytinyağı üretimine ve dış ticaretine büyük katkı sağlamaktadır. AB üyesi dört ülke İspanya, İtalya, Portekiz ve Yunanistan, 2003-2018 dönemi arasında dünya zeytinyağı ihracatının yarısından fazlasını gerçekleştirerek dünya zeytinyağı piyasasındaki tedarikçi ülkeler içindeki en büyük paya sahip olmuşlardır. (Şekil 21).

İspanya ve İtalya hem sofralık zeytinde hem de zeytinyağında sağlamış olduğu yüksek kalite ve pazarlama altyapılarını oluşturmuş olmaları dolayısıyla dünya piyasalarında zeytinyağı ticaretine yön veren en önemli ülkeler konumdadır. Bu iki ülkenin yurt içi tüketim miktarları da yüksek olduğundan çoğunlukla yurt içi ve yurt dışı zeytinyağı talebini tam olarak karşılayabilmek için zorluklar çekmektedirler. Fakat arzın yetersiz kaldığı veya talebin fazla olduğu zamanlarda diğer zeytinyağı üreticisi ülkelere ithal ettikleri dökme yağları ambalajlara yerleştirmeleriyle ve marka adı altında piyasaya sürmeleriyle beraber ürünlerinin katma değerini yükselterek satış yapmaktadırlar. Böylece hem talebi karşılamakta hem de yüksek getiri elde etmektedirler.

2. Ulusal Ölçekte Sektörün Durumu

Zeytin ürünü Türkiye ekonomisinde, en önemli ilk on tarımsal ürün içerisinde yer almaktadır. Türkiye hem sahip olduğu Akdeniz iklimi hem de bulunduğu coğrafi konum itibarıyla, Lübnan, Fas, Yunanistan, Suriye, İspanya, İtalya ve Tunus gibi Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerle birlikte dünyanın en önemli zeytin ve zeytinyağı üreticileri arasında yer almaktadır. Zeytin üretimi periyodisite (yok yılı- var yılı) dolayısıyla yıllara göre artıp azalmakta ve üretime bağlı olarak bir yıl düşük bir yıl yüksek ürün elde edilmektedir. Türkiye'de iklim koşullarında meydana gelen düzelme, yeni fidanlarının dikilmesi ve zeytin üretiminin çoğaltılması üzerine yapılan çalışmaların da etkisiyle birlikte belirli dönemler itibarıyla zeytin üretim miktarında artış trendi sağlanmıştır.

2.1. Türkiye'de Sektörün Gelişimi

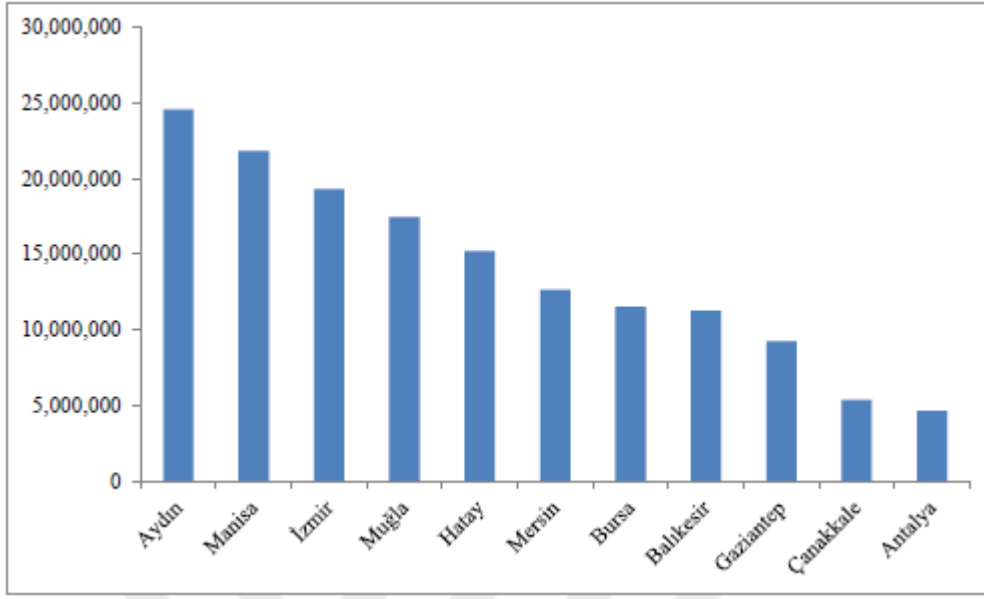
Türkiye zeytin üretimi yıllar itibarıyla artış göstermiştir. Bunun en önemli nedenlerinden biri de yıllara göre zeytin üretim alanlarındaki artıştır. Son yıllarda yeni zeytin bahçesi tesisi ve sertifikalı zeytin fidanı destekleriyle zeytin üretim alanları artış göstermiştir. Toplam zeytin üretiminin yaklaşık olarak %75'ini yağlık zeytin oluşturmaktadır.

Tablo 1. Türkiye Zeytin ve Zeytinyağı Özet Verileri

	2014	2015	2016	2017	2018	Değişim (%)
Toplam Zeytinlik Alanı (bin da)	8.261	8.369	8.455	8.461	8.644	2,2
Toplam Zeytin Ağacı Sayısı (bin adet)	168.997	171.992	173.758	174.594	177.844	1,9
Toplam Zeytin Üretimi	1.768.000	1.700.000	1.730.000	2.100.000	1.500.000	-28,6
Sofralık Zeytin Üretimi	438.000	400.000	430.000	460.000	426.995	-7,2
Yağlık Zeytin Üretimi	1.330.000	1.300.000	1.300.000	1.640.000	1.073.472	-34,5
Zeytinyağı Üretimi	190.000	185.000	195.000	287.041	193.613	-32,5

Kaynak: TÜİK, 2018

Şekil 22. İller Bazında Zeytin Ağacı Miktarı

Kaynak: TÜİK, 2018

Türkiye’de zeytin ağacının en fazla olduğu iller bakımından bir sıralama yapıldığında; ilk sırada Aydın yer almaktadır. Türkiye’deki toplam zeytin ağacı varlığının 25 milyonu yani yaklaşık %14’ü Aydın ilinde bulunmaktadır. Zeytin ağacı varlığında Aydın’ı sırasıyla Manisa, İzmir ve Muğla takip etmektedir (Şekil 22).

Tablo 2. Dünya Zeytin Üretiminden Türkiye’nin Aldığı Pay

Yıllar	Dünya Zeytin Üretimi	Türkiye Zeytin Üretimi	% Pay
2003/04	1.602	125	% 8
2004/05	1.852	240	% 13
2005/06	1.762	280	% 16
2006/07	2.088,5	240	% 11
2007/08	2.151,5	200	% 9
2008/09	2.082,5	300	% 14
2009/10	2.369	390	% 16
2010/11	2.563	330	% 13
2011/12	2.432,5	400	% 16
2012/13	2.512,5	410	% 16
2013/14	2.660,5	430	% 16
2014/15	2.581	390	% 15
2015/16	2.576,5	397	% 15
2016/17	2.929,5	430	% 15
2017/18	2.870,5	460	% 16

Kaynak: UZK, 2018

Türkiye’nin, UZK 2018 verilerine göre dünya zeytin üretiminden aldığı pay yıllara göre periyodisite etkisiyle beraber artıp azalmaktadır. Son yıllarda ise Türkiye’nin dünya zeytin

üretiminden aldığı pay çok fazla değişmemekle birlikte %14 ve %16 arası oranlarda olmaktadır. Türkiye son yıllarda istikrarlı bir üretim düzeyi yakalamıştır (Tablo 2).

Buradan yola çıkarak son yıllarda zeytin üretiminde yaşanan var yılı-yok yılı arasındaki üretim farkının giderek azaldığını söyleyebiliriz. Bu durumun nedeni olarak etkin hasat yapılması, bakım ve sulama yöntemlerinin geçmişe göre daha gelişmiş bir şekilde uygulanması gibi durumlar gösterilebilir. Aynı zamanda zeytin üretiminde meydana gelen olumlu gelişmelerle beraber, son yıllarda zeytin sıkma tesislerinin modernleşmesi, kapasitelerinin artması ve modern rafine zeytinyağı işleme tesislerinin işlemeye başlamasıyla birlikte zeytinyağı üretim miktarı ve kalitesinde de gelişmeler kaydedilmiştir.

Tablo 3. Türkiye Sofralık ve Yağlık Zeytin Üretim Miktarları (2003-2018)

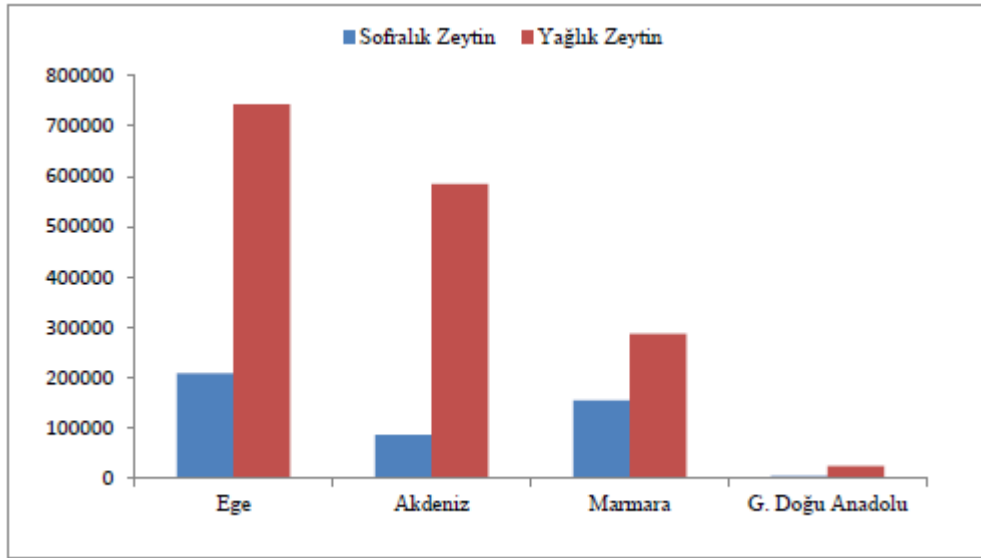
Sezonlar	Sofralık Zeytin	%Pay	Yağlık Zeytin	%Pay	Toplam
2003/04	350.000	%41	500.000	%59	850.000
2004/05	400.000	%25	1.200.000	%75	1.600.000
2005/06	400.000	%33	800.000	%67	1.200.000
2006/07	555.749	%31	1.211.000	%69	1.766.749
2007/08	455.385	%42	620.469	%58	1.075.854
2008/09	512.103	%35	952.145	%65	1.464.248
2009/10	460.013	%36	830.641	%64	1.290.654
2010/11	375.000	%27	1.040.000	%73	1.415.000
2011/12	550.000	%31	1.200.000	%69	1.750.000
2012/13	480.000	%26	1.340.000	%74	1.820.000
2013/14	390.000	%23	1.286.000	%77	1.676.000
2014/15	438.000	%25	1.330.000	%75	1.768.000
2015/16	400.000	%24	1.300.000	%76	1.700.000
2016/17	430.000	%25	1.300.000	%75	1.730.000
2017/18	460.000	%22	1.640.000	%78	2.100.000

Kaynak: TÜİK, 2018

Türkiye genelinde zeytin üretiminin büyük bir kısmı yağlık olarak gerçekleştirilmektedir. Yağlık zeytin üretimi Tablo 3'te de görüldüğü gibi hemen hemen bütün sezonlarda 1 milyon tonun üzerinde gerçekleşmiştir. Sofralık olarak üretilen zeytin miktarı ise yıllık 400 ila 500 bin ton arasında değişmektedir (Tablo 3).

TÜİK 2018 verilerine göre 2003-2018 yılları arası dönemde Türkiye'deki toplam zeytin üretiminin yaklaşık %25-%40 oranında sofralık, %60-%75 oranında yağlık olarak üretilmiştir. Son yıllarda da yağlık zeytin üretimi ile sofralık zeytin üretimi arasındaki fark yağlık zeytin lehine giderek artmaktadır (Tablo 3).

Şekil 23. Türkiye’de Bölgeler Göre Sofralık ve Yağlık Zeytin Üretim Miktarları

Kaynak: TÜİK, 2018

Zeytin üretiminin gerçekleştirildiği bölgelere incelendiğinde en fazla yağlık ve sofralık zeytin üretimi Ege Bölgesinde yapıldığı görülmektedir. Akdeniz Bölgesinde toplam zeytin üretimi Marmara Bölgesinden fazla olmasına rağmen sofralık zeytin üretiminde Marmara Bölgesi önde gelmektedir (Şekil 23).

Tablo 4. Türkiye’de Zeytinyağı Üretim Miktarı (Ton)

Sezonlar	Toplam Zeytin Üretimi	Sofralığı Ayrılan Zeytin	Yağlığa Ayrılan Zeytin	Elde Edilen Zeytinyağı	1 Kg Zeytinyağı için Gereken Zeytin Miktarı (Kg)
2003/04	850.000	350.000	500.000	79.000	6,3
2004/05	1.600.000	400.000	1.200.000	145.000	8,2
2005/06	1.200.000	400.000	800.000	112.000	7,1
2006/07	1.766.749	555.749	1.211.000	165.000	7,3
2007/08	1.075.854	455.385	620.469	72.000	8,6
2008/09	1.464.248	512.103	952.145	130.000	7,3
2009/10	1.290.654	460.013	830.641	147.000	5,6
2010/11	1.415.000	375.000	1.040.000	160.000	6,5
2011/12	1.750.000	550.000	1.200.000	191.000	6,2
2012/13	1.820.000	480.000	1.340.000	195.000	6,9
2013/14	1.676.000	390.000	1.286.000	135.000	9,5
2014/15	1.768.000	438.000	1.330.000	160.000	8,3
2015/16	1.700.000	400.000	1.300.000	150.000	8,6
2016/17	1.730.000	430.000	1.300.000	208.000	6,2
2017/18	2.100.000	460.000	1.640.000	263.000	6,2

Kaynak: TÜİK, UZK, 2018

TÜİK verilerinde sofralık ve yağlık zeytin üretimine ilişkin veriler mevcut olmasına rağmen zeytinyağı üretimine ilişkin tam olarak bir veri bulunmamaktadır. Bunun için daha öncede yararlandığımız UZK zeytinyağı verileri gösterilmiştir. Veriler ışığında Türkiye’de 1 kg zeytinyağı üretmek için her yıl ortalama 7,3 kg zeytin gerekmektedir (Tablo 4).

Tablo 5. Dünya Zeytinyağı Üretiminden Türkiye’nin Aldığı Pay

Sezonlar	Dünya Zeytinyağı Üretimi	Türkiye Zeytinyağı Üretimi	%Pay
2003/04	3.174	79	%2
2004/05	3.013	145	%5
2005/06	2.572,5	112	%4
2006/07	2.767	165	%6
2007/08	2.713	72	%3
2008/09	2.669,5	130	%5
2009/10	2.973,5	147	%5
2010/11	3.075	160	%5
2011/12	3.321	191	%6
2012/13	2.401,5	195	%8
2013/14	3.252	135	%4
2014/15	2.458	160	%7
2015/16	3.176,5	150	%5
2016/17	2.586,5	208	%8
2017/18	3.311,5	263	%8

Kaynak: UZK, 2018

Türkiye Dünya zeytin üretiminde olduğu gibi zeytinyağı üretiminde de önemli ülkelerden biridir. 2003-2018 yılları ortalamasına göre Türkiye, Dünya zeytinyağı üretiminin %5’ine denk gelen üretim miktarını gerçekleştirmiştir. 2017/2018 sezonunda Dünya genelinde üretilen 3,3 milyon ton zeytinyağının 263 bin tonu Türkiye tarafından karşılanmıştır. Bu üretim miktarı dünyadaki üretiminin yaklaşık %8’ine denk gelmektedir (Tablo 5).

2.2. Türkiye’nin Sektöre Dair İhracat Verileri

Genel bir bakış açısıyla yaklaşıldığında tarım ürünlerinin Türkiye’nin ihracatında önemli bir yer teşkil ettiğini söylemek mümkündür. Türkiye’nin ihracatının yaklaşık %15’ini oluşturan tarım ürünleri içerisinde zeytin ve zeytinyağı ihracat oranları her geçen gün daha fazla ön plana çıkmaktadır.

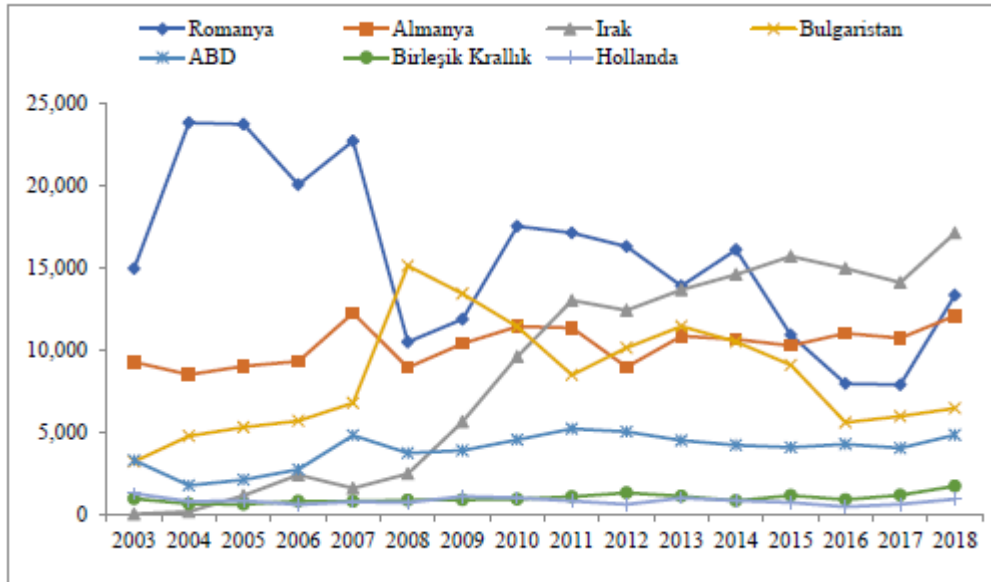
Tablo 6. Dünya Sofralık Zeytin İhracatında Türkiye'nin Payı

Sezonlar	Dünya Sofralık Zeytin İhracatı (Bin Ton)	Türkiye Sofralık Zeytin İhracatı (Bin Ton)	%Türkiye'nin Payı
2003/04	462	51	% 11
2004/05	480	58	% 12
2005/06	503	54	% 11
2006/07	598	55	% 9
2007/08	606,5	20	% 3
2008/09	584,5	65	% 11
2009/10	693	65,5	% 9
2010/11	659	72	% 11
2011/12	699,5	60	% 9
2012/13	670	70	% 10
2013/14	638	70,5	% 11
2014/15	604	63,5	% 11
2015/16	611	72	% 12
2016/17	635,5	60	% 9
2017/18	693	90	% 13

Kaynak: UZK, 2018

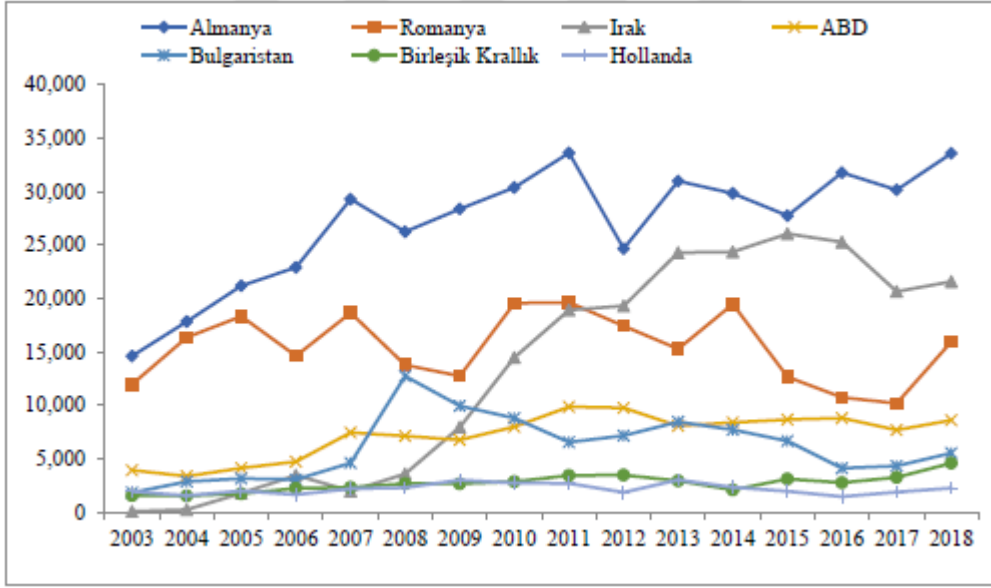
Türkiye zeytin ihracatı ortalaması incelendiğinde 2003 yılından 2018 yılına kadar geçen süreçte dünya ihracatından ortalama %10 pay aldığı anlaşılmaktadır. Dünyada zeytin ihracatı 462 tondan 693 bin tona çıkarken, Türkiye'de ihracat miktarını 51 bin tondan 90 bin tona çıkarmıştır (Tablo 6).

Şekil 24. Türkiye'nin Ülkelere Göre Zeytin İhracat Miktarları (Ton)

Kaynak: ITC, 2018

Şekil 25. Türkiye'nin Ünelere Göre Zeytin İhracat Miktarları (Bin \$)

Kaynak: ITC, 2018

Türkiye, 2003 yılından itibaren toplamda en yüksek zeytin ihracatını miktar olarak Romanya'ya yapmasına rağmen en yüksek değerli zeytin ihracatını Almanya'ya yapmış ve 2003 yılından itibaren toplam ihracat tutarı olarak Almanya'dan 420 milyon \$ gelir elde edilmiştir (Şekil 25).

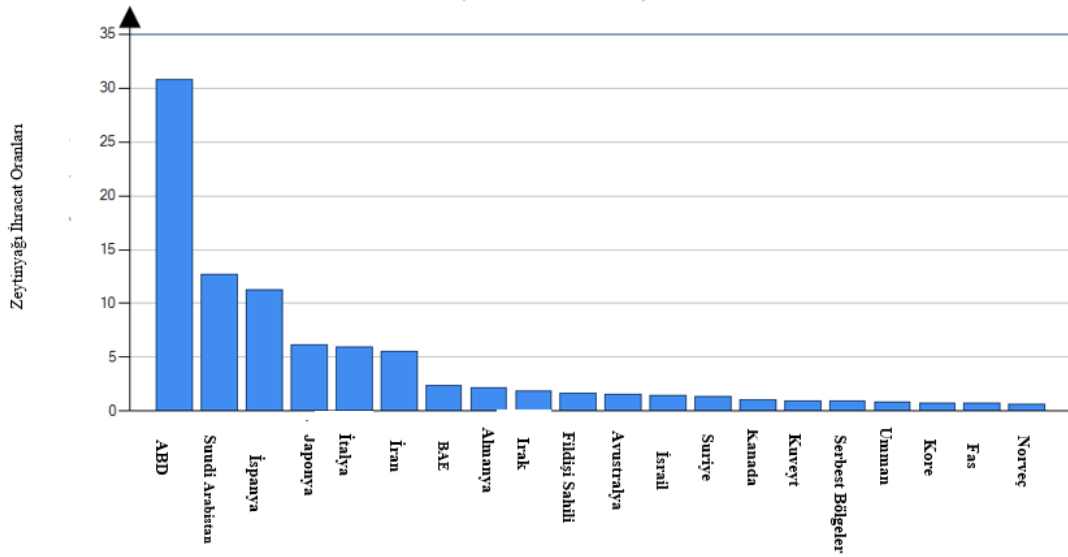
Zeytinyağı ihracat rakamları incelendiğinde ise göreceli olarak daha dengesiz bir seyirden bahsetmek mümkündür. Her ne kadar Türkiye'nin zeytinyağı üretimi yıllar içerisinde önemli bir artış trendi göstermişse de ihracat değerlerinde dikkat çekici bir yükselişten bahsedilememektedir. Bunun temel nedenlerinden biri özellikle iç pazardaki tüketici algısının sağlık yaşam odaklı yaklaşımlara yönelmesinin doğal sonucu olarak iç pazara yapılan satış miktarlarının artması olarak gösterilebilir. Fakat zeytinyağı ihracatı konusunda üretici işletmelerin bilinçlendirilmesi de önemli bir gereklilik olarak dikkat çekmektedir.

Tablo 7. Türkiye’de Zeytinyağı Üretiminde İhracatın Payı

Sezonlar	Zeytinyağı Üretimi	Zeytinyağı İhracatı	%Pay
2003/04	79	46	%58
2004/05	145	93,5	%64
2005/06	112	73	%65
2006/07	165	45	%27
2007/08	72	15	%21
2008/09	130	31	%24
2009/10	147	29,5	%20
2010/11	160	12	%8
2011/12	191	20	%10
2012/13	195	92	%47
2013/14	135	35	%26
2014/15	160	30	%19
2015/16	150	15	%10
2016/17	208	45	%22
2017/18	263	90	%34

Kaynak: UZK, 2018

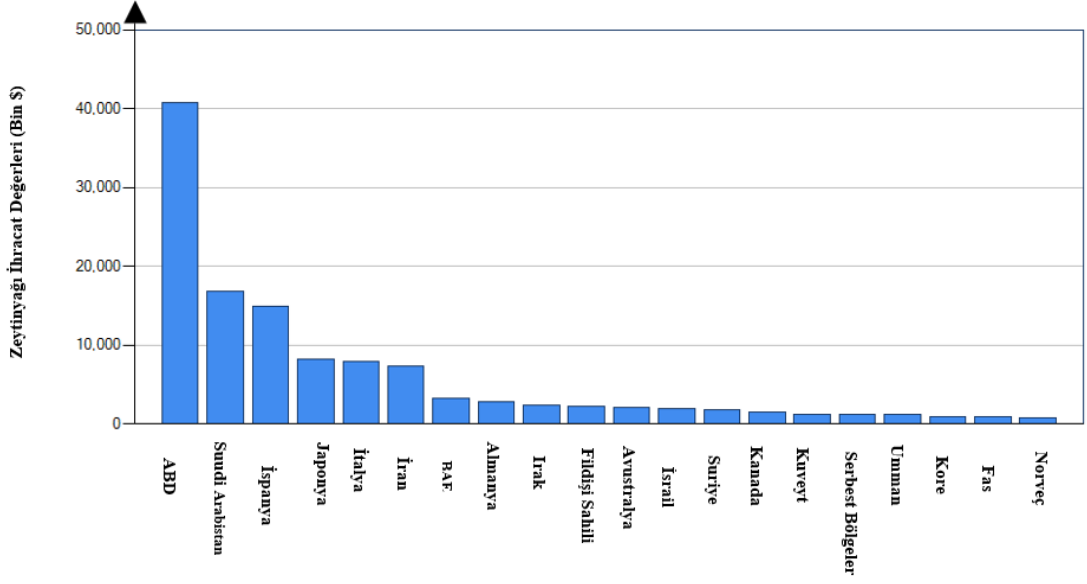
Şekil 26. Türkiye’nin Zeytinyağı İhracatı Yaptığı Ülkeler ve Oranları

Kaynak: ITC, 2020

Türkiye’nin zeytinyağı ihracatında ilk beş sırada yer alan ülkeler ABD, Suudi Arabistan, İspanya, Japonya ve İtalya’dır. Bu veriler arasında her ne kadar ABD en yüksek ihracat oranına sahip ülke olarak öne çıkıyor olsa da Japonya’nın bu ürün grubuna yönelik ilgisinin yüksekliği özellikle yüksek potansiyelli ve göreceli olarak daha az etkileşime geçilmiş Pazar arayışındaki üretici işletmeler açısından dikkat çekicidir (Şekil 26).

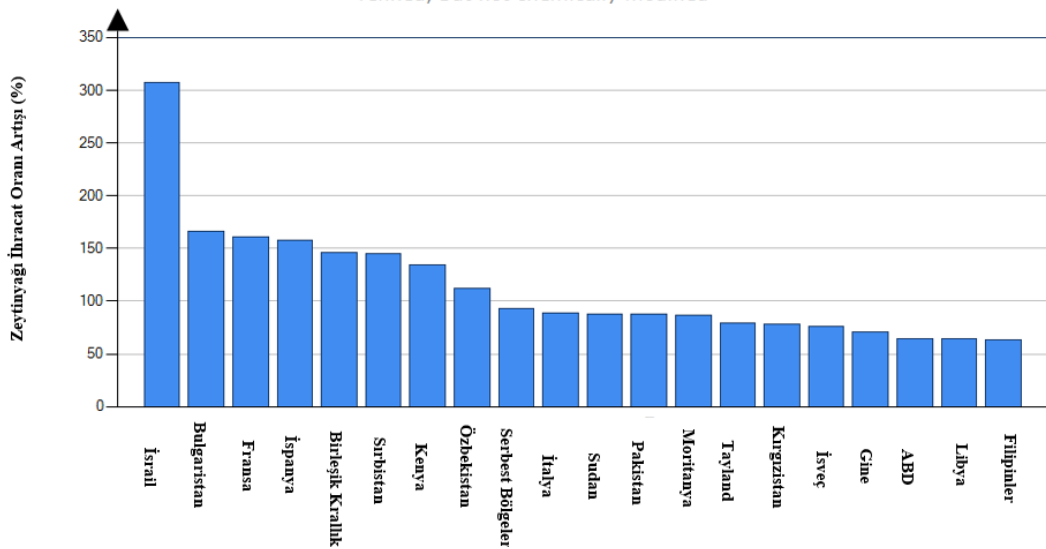
Şekil 27. Türkiye’nin Ülkeler Bazında Zeytinyağı İhracat Miktarları (Bin \$)

Kaynak: ITC, 2020

Türkiye'nin zeytinyağı ihracatının ekonomik değer açısından ülkeler bazındaki rakamları incelendiğinde bir önceki şekle benzer bir durum ortaya çıkmaktadır. 40 milyon \$ civarı ihracat hacmi ile ABD diğer bütün ülkelere göre ciddi büyüklükte bir pazar oluşturmaktadır. Fakat ABD'nin tüm ürün grupları açısından dünyada en çok ithalat yapan ülkeler arasında olduğu düşünüldüğünde bu alanda ihracat yaparak büyüme arayışındaki firmalar açısından Japonya, İran, Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkelerin de önemli bir potansiyel barındırdığını belirtmek mümkündür (Şekil 27).

Şekil 28.Türkiye'nin Zeytinyağı İhracatında Ülkeler Bazında Artış Oranları (2015-2019)

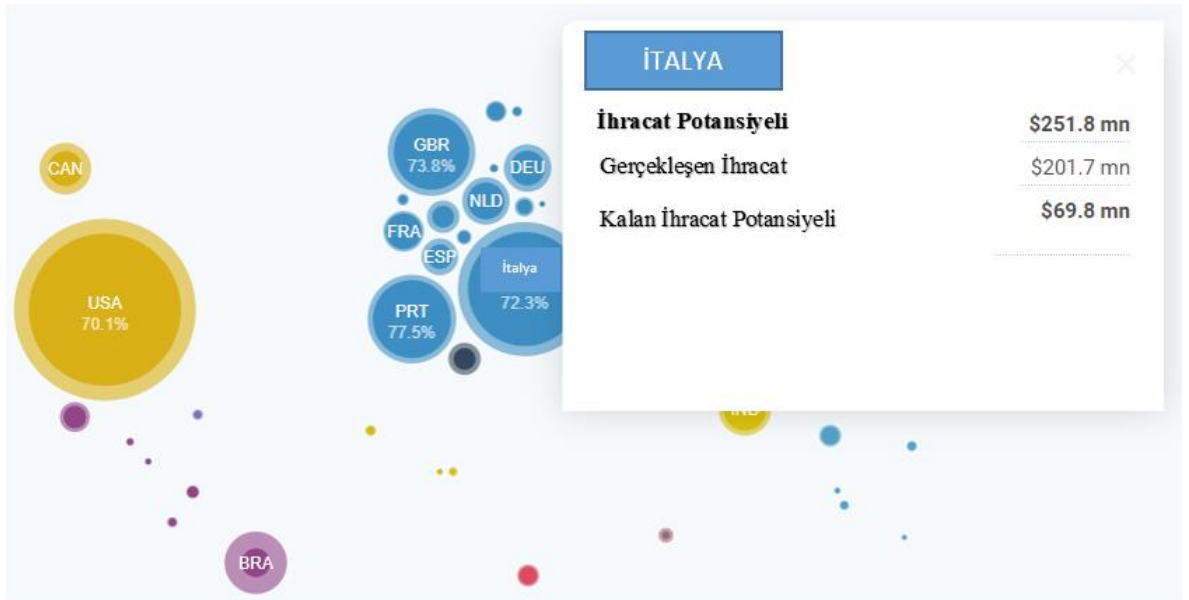
Kaynak: ITC, 2020

Her ne kadar Şekil 26. ve Şekil 27.'de yer alan istatistikler içerisinde ABD ön planda olsa da 2015-2020 yılları arasında zeytinyağı ihracatı oranlarındaki artış söz konusu olduğunda bu ülkenin artış oranlarının düşük bir seviyede olduğu görülmektedir. Bu durumu ABS pazarının zeytinyağı açısından önemli bir doyum noktasına ulaşma eğiliminde olduğu şeklinde yorumlamak mümkündür. Son yıllardaki zeytinyağı ihracat oranlarındaki artışlar incelendiğinde ise İsrail, Bulgaristan, Fransa, İspanya ve Birleşik Krallık gibi ülkeler dikkat çekmektedir. Bu ülkelere yapılan zeytinyağı ihracat oranlarımız İsrail ile yaklaşık 3 katına, Bulgaristan, İspanya ve Birleşik Krallık ile ise yaklaşık 1,5 katına çıkmıştır. Bu ülkelerin yanı sıra Sırbistan, Kenya, Özbekistan, İtalya ve Sudan gibi ülkeler de potansiyel pazarların yaratılması adına dikkat çekmektedir (Şekil 28).

2.3.Zeytin ve Zeytin Yağı İhracatı Açısından Odaklanılması Önerilen Ülkeler ve Pazarlar

Zeytin ve zeytinyağı ihracatı ile ilgili olarak Türkiye açısından önemli potansiyel barındıran pazarların değerlendirilmesi noktasında bu ürün grubuna dair çeşitli ülkelere gerçekleştirilen ihracat değerlerinin ve ülkelerin bu anlamdaki potansiyellerinin incelenmesi faydalı olacaktır.

Şekil 29. Potansiyel İhracat Pazarları - İtalya

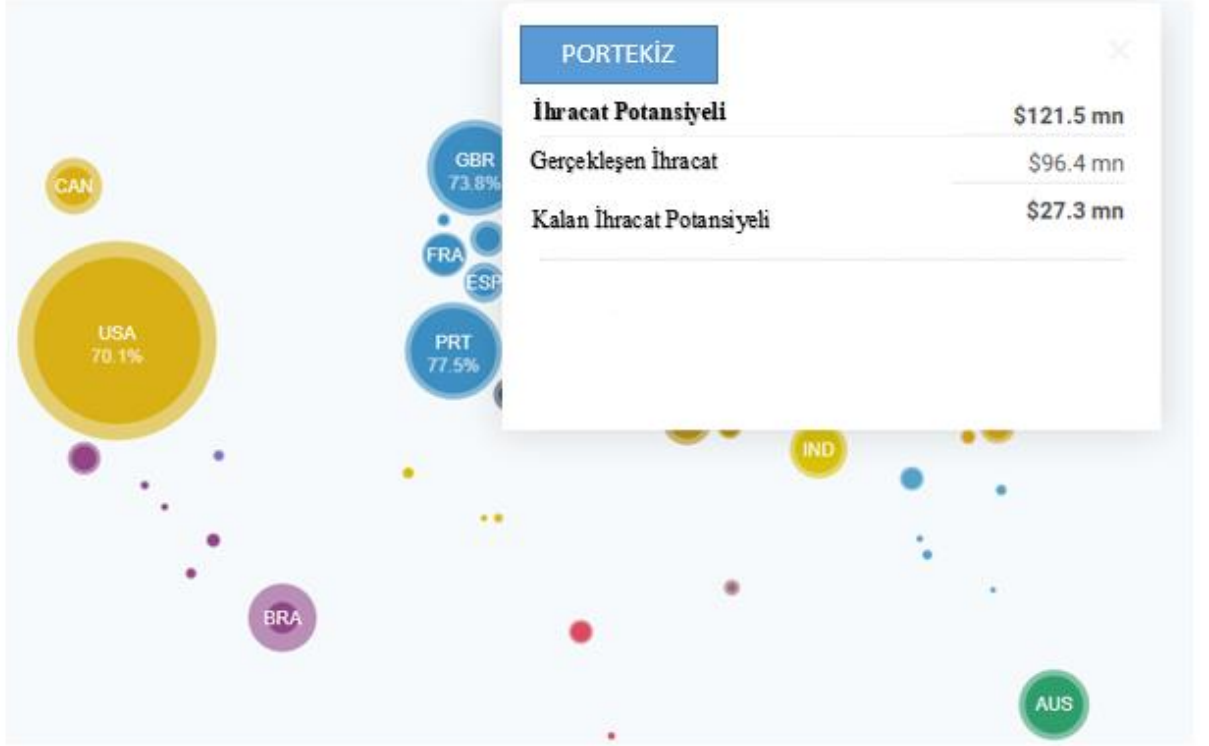

Kaynak: ITC, 2020

Zeytin ve zeytinyağı ihracatı açısından önemli pazarlardan biri olarak gösterilebilecek İtalya'nın ihracat potansiyeli incelendiğinde bu ürün grubunda yaklaşık 70 milyona dolar kadar

kullanılmamış ihracat potansiyelinin bulunduğu görülmektedir. Bu rakam İtalya'nın bu ürün grubunda ithalat yapma eğiliminin yüksek olabileceği şeklinde değerlendirilebilir. Her ne kadar önemli bir pazar potansiyeline sahip bir ülke durumunda olsa da Türkiye'nin ihracat süreçlerinde katlanmak durumunda kaldığı ortalama %35,5'lik gümrük vergisi oranı önemli bir engel olarak da görülebilir (Şekil 29).

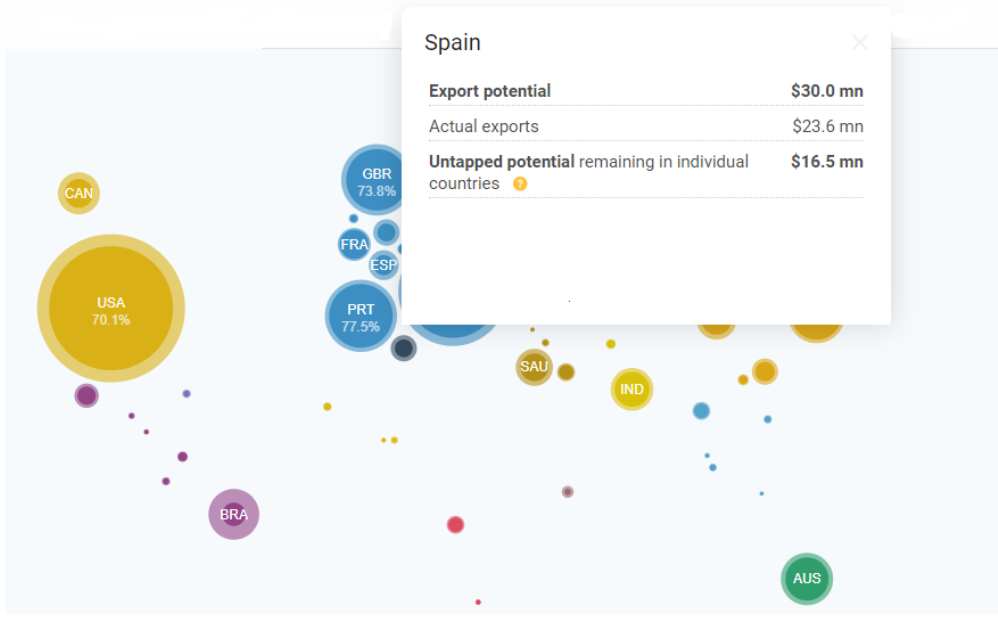
Şekil 30. Potansiyel İhracat Pazarları - Portekiz

Kaynak: ITC, 2020

Zeytin ve zeytinyağı ihracatı açısından önemli bir başka potansiyel pazar olarak değerlendirilebilecek ülke de Portekiz'dir. İtalya'da olduğu gibi yaklaşık %35,5 oranında bir gümrük vergisi söz konusu olsa da yaklaşık 27 milyon dolarlık kullanılmamış potansiyel ithalat kapasitesi ile Portekiz de Türkiye için önemli bir ihracat noktası olarak görülebilir (Şekil 30).

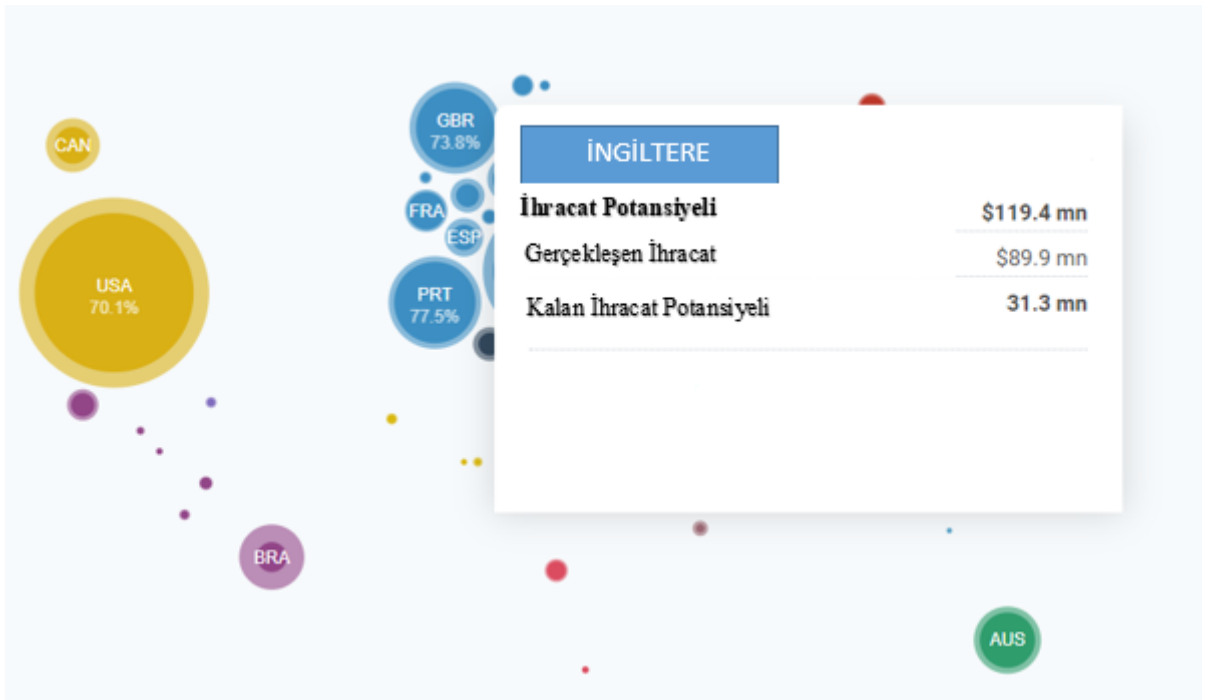
Şekil 31. Potansiyel İhracat Pazarları – İspanya

Kaynak: ITC, 2020

Türkiye'nin zeytin ve zeytinyağı ihracatında üst sıklarda yer alan İspanya hali hazırda değerlendirilebilecek yaklaşık 16,5 milyon dolarlık ithalat potansiyeli eğilimi ile önemli bir pazarlardan biridir. Fakat diğer AB ülkelerinde de olduğu gibi %32,5'luk gümrük vergisi oranı ihracat açısından dönemsel bir zorluk sebebi olarak da değerlendirilebilir (Şekil 31).

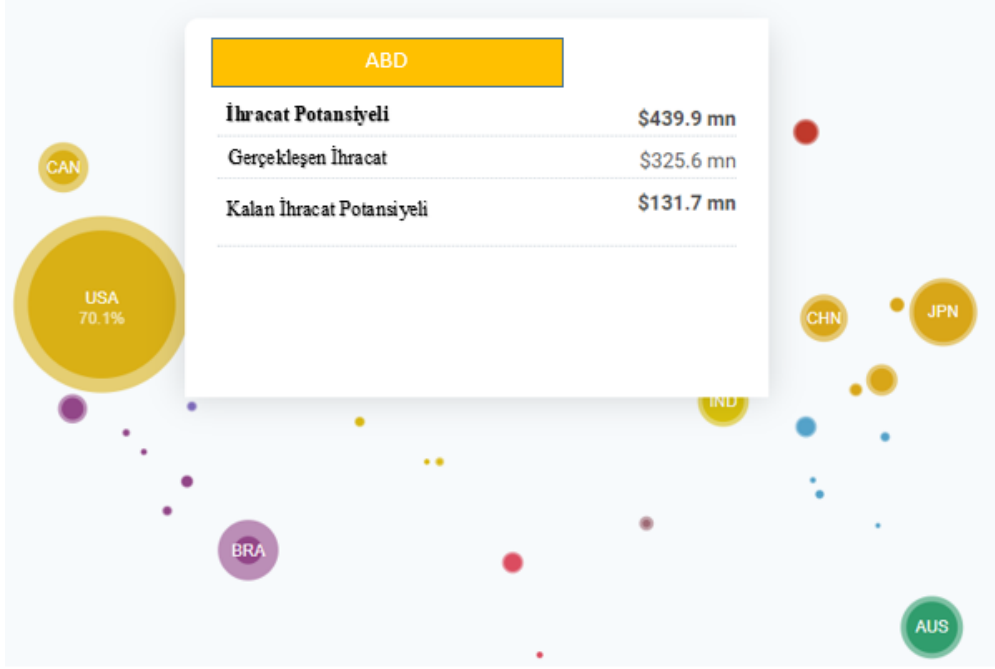
Şekil 32. Potansiyel İhracat Pazarları – İngiltere

Kaynak: ITC, 2020

AB ülkeleri arasında sektörel ihracat açısından önemli bir başka potansiyel pazar alternatifi de İngiltere'dir. Yaklaşık 31 milyon dolarlık kullanılmamış ihracat potansiyeli ile %32,5'lik gümrük vergisi oranına rağmen ciddi bir ihracat noktası olarak görülebilmektedir (Şekil 32).

Şekil 33. Potansiyel İhracat Pazarları – ABD

Kaynak: ITC, 2020

Zeytin ve zeytinyağı ihracatımız açısından gerek ihracat yaptığımız ülkeler arasındaki yeri gerekse de düşük gümrük vergisi oranları ile (%1) ABD en çok dikkat çeken ülkedir. Dünya genelinde hemen hemen tüm sektörler açısından önemli bir ihracat noktası olarak değerlendirilebilecek ABD'nin kullanılabilir durumdaki yaklaşık 132 milyon dolarlık zeytin ve zeytinyağı ihracatı potansiyeli bu ülkeyi Türkiye açısından en önemli ihracat odaklarından biri haline getirmektedir (Şekil 33).

3. Sektöre Dair Değerlendirmeler ve Devlet Destekleri

3.1.Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri Özelinde Verilen Devlet Destekleri

Zeytincilik zeytinyağı sektörünün geliştirilmesi ve düzenlenmesi amacıyla oldukça geniş bir yelpazede uygulanan bu destekleme araçları zaman içerisinde bazı değişiklikler göstermiştir. Geçmişte uygulanan destekleme araçları içerisinde; destekleme alımları, girdi sübvansiyonları ve doğrudan gelir desteği (2000-2008) bulunmaktadır. Destekleme primleri yıllar içinde destekleme alımlarıyla yer değiştirerek kesintiye uğramıştır ancak günümüzde fark ödemesi adı altında devam etmektedir.

Sektör özelinde verilen destekleri tarımsal destekler ve dış ticarete yönelik destekler şeklinde iki temel başlık altında gruplandırmak faydalı olacaktır.

3.1.1. Sektöre Verilen Tarımsal Destekler

- Zeytinyağı üreticilerine, dönemsel olarak değişmekle birlikte “destekleme primi” adı altında doğrudan kg başına yapılan desteklerin tutarları belirlenirken, iç ve dış piyasa fiyatları, üretim maliyetleri, bütçe imkânları göz önünde bulundurulmaktadır (Tablo 8).

Tablo 8. 2009-2018 Yılları Arasında Zeytinyağına Ödenen Prim Miktarları

Yıllar	Prime Esas Fiyat (Kr/Kg)
2009	25,0
2010	30,0
2011	50,0
2012	50,0
2013	60,0
2014	70,0
2015	70,0
2016	70,0
2017	80,0
2018	80,0

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı, 2019

- Zeytin üreticilerine prim desteği yanında 2003 yılından itibaren mazot ve gübre desteği sağlanmaktadır. Türkiye’de zeytin üreticilerinin yararlandıkları mazot desteği ve kimyevi gübre desteği ödemeleri 3 ayda bir yapılmaktadır (Tablo 9).

Tablo 9. Zeytin Üreticilerinin Yararlandığı Mazot ve Gübre Destekleri

Yıllar	Alan	Gübre Desteği (TL/da)	Mazot Desteği (TL/da)
Ürün Grupları 2007/ 2008 Azami 500da	Sebze, Meyve (ZEYTİN), Süs Bitkileri Özel Çayır- Mera, Orman envali ürün	1,5 5	1,8
Ürün Grupları 2008/2009 Azami 500da	Hububat, Yem bitkileri Baklagiller, Yumru bitkiler, Sebze, Meyve alanları	3,8 3	2,93

Ürün Grupları 2009/2010 Azami 500da	Hububat, Yem bitkileri Baklagiller, Yumru bitkiler, Sebze, Meyve alanları	4,2 5	3,25
Ürün Grupları 2010/2011 Azami 500da	Hububat, Yem bitkileri Baklagiller, Yumru bitkiler, Sebze, Meyve alanları	4,7 5	3,75
Ürün Grupları 2011/2012 Azami 500da	Hububat, Yem bitkileri Baklagiller, Yumru bitkiler, Sebze, Meyve alanları	5,0 0	4,0
Ürün Grupları 2012/2013 Azami 500da	Hububat, Yem bitkileri Baklagiller, Yumru bitkiler, Sebze, Meyve alanları	5,5	4,3
Ürün Grupları 2013/2014 Azami 500da	Hububat, Yem bitkileri Baklagiller, Yumru bitkiler, Sebze, Meyve alanları	6	4,6
Ürün Grupları 2014/2015 Azami 500da	Hububat, Yem bitkileri Baklagiller, Yumru bitkiler, Sebze, Meyve alanları	6,6	4,85
Ürün Grupları 2015/2016 Azami 500da	Hububat, Yem bitkileri Baklagiller, Yumru bitkiler, Sebze, Meyve alanları	11	
Ürün Grupları 2016/2017 Azami 500da	Hububat, Yem bitkileri Baklagiller, Yumru bitkiler, Sebze, Meyve alanları	11	
Ürün Grupları 2017/2018 Azami 500 da	Hububat, Yem bitkileri Baklagiller, Yumru bitkiler, Sebze, Meyve alanları	14	

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı, 2019

- Sertifikalı zeytin fidanı kullanımını arttırarak, sağlıklı fidanlarla en az 10 dekar kapama zeytin bahçe tesisinin yaygınlaştırılması amacıyla, 2006 yılından itibaren zeytin üreticileri desteklenmektedir. Sertifikalı fidan desteklemeleri birim fiyat, alana göre ödeme miktarları aşağıdaki gibidir (Tablo 10).

Tablo 10. Sertifikalı Zeytin Fidanı Destek Birim Fiyatları (TL/7Da)

ÜRÜNLER	2014 (TL/da)	2015 (TL/da)	2016 (TL/da)	2017 (TL/da)	2018 (TL/da)
Bağ, Zeytin ve Diğer Meyve Fidanları ile Bahçe Tesisi	Sertifikalı 100 Sertifikasız 50	Sertifikalı 150 Sertifikasız 50	Sertifikalı 150 Sertifikasız 50	Sertifikalı 280 Standart 100	Sertifikalı 280 Standart 100

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı, 2019

- 2018 yılında yayımlanmış olan Destekleme ödemesinin uygulama esaslarının belirlendiği "Bitkisel Üretimde Biyolojik ve/veya Biyoteknik Mücadele Destekleme Ödemesi Uygulama Tebliği" kapsamında en az 40 dekar alanda Biyoteknik Mücadele Destekleme Ödemesi olarak zeytine 33 TL/da destekleme ödemesi yapılmaktadır (Tablo 11).

Tablo 11. Zeytin Üretimi için Verilen Destekler (2018)

Üretimi için Verilen Destekler (2018)	Destek Tutarı (TL)
Toprak Analizi (TL/50 dekar)	40
Mazot ve Gübre (TL/dekar)	14
İyi Tarım Uygulamaları (Bireysel-Grup Sertifikasyonu) (TL/dekar)	50-40
Organik Tarım Uygulamaları (TL/dekar)	70
Biyoteknik Mücadele Desteği (TL/dekar)	33
Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Katılım (TL/işletme)	600
Sertifikalı Fidan Üretim Desteği (Aşılı/Aşısız) (TL/adet)	1/0,5
Sertifikalı ve Standart Fidan Kullanım Desteği (Standart/Sertifikalı) (TL/dekar)	100/280
Geleneksel Zeytin Bahçelerinin Rehabilitasyonu (TL/dekar)	100
Bitkisel Üretim Yapan Küçük Aile İşletmesi Desteği (TL/dekar)	100
Çevre Amaçlı Tarım Arazilerini Koruma (ÇATAK) Programı (TL/dekar)	60/135
Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Desteği (TL)	38.000

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı, 2019

3.1.2. Dış Ticarete Yönelik Destekler

- Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşması çerçevesinde ülkemizce ihracat desteği verilebilecek 44 ürün/ürün grubu içerisinde yer alan zeytinyağı ve sofralık zeytin ihracatında ihracat iadesi ödemesi yapılmaktadır.
- 6 Nisan 2012 tarihli ve 28256 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Tarımsal Ürünlerde İhracat İadesi Yardımlarına İlişkin Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu’nun 2012/2 No’lu Tebliği uyarınca; ihraç edilen ürünlerden daha yüksek katma değer sağlanması, ihracatta markalaşmanın teşvik edilmesi ve kutulu ihracatın arttırabilmesi amacıyla, küçük ambalajlarda ve markalı olarak yapılan ihracatlarda daha yüksek oranda ihracat iadesi yapılması kararlaştırılmıştır.
- Sofralık Zeytinde;
 - 2001.90.65.00.15,25; 2004.90.30.00.17,27 ve 2005.70.00.00.15,25 G.T.İ.P.’lerinde yer alan ve net ağırlığı 2-5 kg arasında (5 kg dahil) olan ambalajlarda, “tescilli Türk Markaları” ve “Made in Turkey” ibaresi ile ihraç

edilen zeytinler için ihracat iadesi miktarı 280 TL/ton, miktar barajı % 55, azami ödeme oranı % 13,

- 2001.90.65.00.14,24; 2004.90.30.00.16,26 ve 2005.70.00.00.14,24 G.T.İ.P.'lerinde yer alan ve net ağırlığı 1-2 kg arasında (2 kg dahil) olan ambalajlarda, “tescilli Türk Markaları” ve “Made in Turkey” ibaresi ile ihraç edilen zeytinler için ihracat iadesi miktarı 425 TL/ton, miktar barajı % 55, azami ödeme oranı % 13,
- 2001.90.65.00.13,23; 2004.90.30.00.15,25 ve 2005.70.00.00.13,23 G.T.İ.P.'lerinde yer alan ve net ağırlığı 1 kg'a kadar (1 kg dahil) olan ambalajlarda “tescilli Türk Markaları” ve “Made in Turkey” ibaresi ile ihraç edilen zeytinler için ihracat iadesi miktarı 630 TL/ton, miktar barajı % 55, azami ödeme oranı % 13 olarak uygulanır.
- Zeytinyağında
 - Zeytinyağı azami net ağırlığı 5 kg'a kadar (5 kg dahil) ambalajlarda ihraç edilmesi halinde mahsup hesabına dahil edilir.
 - 1509.90.00.00.16 ve 1509.10.90.00.13 G.T.İ.P.'lerinde yer alan ve net ağırlığı 2-5 kg arasında (5 kg dahil) olan ambalajlarda, “tescilli Türk Markaları” ve “Made in Turkey” ibaresi ile ihraç edilen zeytinyağları için ihracat iadesi miktarı 430 TL/ton, miktar barajı % 100, azami ödeme oranı % 10,
 - 1509.90.00.00.15 ve 1509.10.90.00.12 G.T.İ.P.'lerinde yer alan ve net ağırlığı 1-2 kg arasında (2 kg dahil) olan ambalajlarda, “tescilli Türk Markaları” ve “Made in Turkey” ibaresi ile ihraç edilen zeytinyağları için ihracat iadesi miktarı 820 TL/ton, miktar barajı % 100, azami ödeme oranı % 15,
 - 1509.90.00.00.14; 1509.10.90.00.11 ve 1516.20.91.00.14 G.T.İ.P.'lerinde yer alan ve net ağırlığı 1 kg'a kadar (1 kg dahil) ambalajlarda, “tescilli Türk Markaları” ve “Made in Turkey” ibaresi ile ihraç edilen zeytinyağları için ihracat iadesi miktarı 1600TL/ton, miktar barajı % 100, azami ödeme oranı % 20 olarak uygulanır.

3.2.Sektörel Sorunlar, Çözüm Önerileri ve Genel Değerlendirme

Dünya genelinde zeytin alanı miktarı ve üretim rakamları son dönemde bir yükseliş trendi içerisine girmiş olsa da zeytin ağacının ekolojik özellikleri nedeniyle zeytin üretimi başta

Akdeniz olmak üzere belirli bölgelerle sınırlıdır. Benzer şekilde tüm dünyada tüketici alışkanlıklarının değişimine de bağlı olarak zeytinyağı tüketiminin de artış gösterdiğini söylemek mümkündür. Bu koşullara bağlı olarak dünya zeytinyağı fiyatları da önemli bir artış içerisine girmiştir. Değişen bu koşullar içerisinde yüksek verimli, kaliteli, göreceli olarak daha düşük maliyetlere sahip, katma değerli ürünler üretici ve ihracatçı ülkelerin dünya pazarında önemli yerler edinmesi mümkündür.

Her ne kadar son dönemde Türkiye özelinde zeytin ve zeytinyağı sektörlerinde olumlu koşullar oluşmaya başlamışsa da İspanya, İtalya gibi sektörün lider ülkelerinin seviyesine henüz ulaşamadığı görülmektedir. Özellikle mazot fiyatları gibi girdi maliyetlerinin yüksek oluşu, üretim işletmelerinin yapısal sorunları gibi detaylar nedeniyle sektörün sahip olduğu potansiyel tam olarak kullanılamamaktadır.

Sektörün karşılaştığı sorunların değerlendirilmesinde ve çözüm önerileri noktasında bu sorunları üretime dair sorunlar ve pazarlama, ihracat gibi süreçlere dair sorunlar şeklinde iki temel başlık altında incelemek yapmak faydalı olacaktır.

3.2.1. Üretim Süreçleri ile İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri

T.C. Ticaret Bakanlığı Tarafından 2019 yılı Nisan ayında yayınlanmış olan “Zeytin ve Zeytinyağı Raporunda” sektörün üretim süreçlerinde yaşadığı sorunlara ve çözüm önerilerine dair aşağıdaki saptamalar yer almaktadır:

- Rekolte tahmin çalışmaları uzmanların sadece tecrübeleri ve gözlemlerine dayanarak yapılmaktadır. Uzaktan algılama sistemleri kullanılarak, bir coğrafi bilgi sistemi ve güvenilir veri tabanı oluşturulmalıdır. Başta ağaç sayısı olmak üzere, sektördeki verilerin doğru olarak belirlenmesi gerekmektedir.
- Ülkemizde yıllara göre ürün miktarı değişkenlik göstermekte, yani var yılı yok yılı özelliği şiddetli yaşanmaktadır. Ülkemizde var yılı yok yılı (periyodisite) etkisinin azaltılması için, zeytin çeşitlerinin ıslahının yapılması, sulama, ilaçlama ve gübreleme vb. bakım işlemlerinin modernize edilmesi, bunun için zeytin üreticisinin desteklenmesi sağlanmalıdır.
- Üretimin artırılması, bu doğrultuda fidan üretimine ağırlık verilmesi gerekmektedir. Mevcut zeytin çeşit ve tipleri belirlenmeli, sertifikalandırılmalı ve genetik haritaları çıkarılmalıdır.

- Fidan üretiminde bölgesel adaptasyon önemli olup, coğrafi yöre ile özdeşleşmiş çeşitlerin diğer bölgelere dikimi engellenmelidir. Her bölgenin yerli çeşitleri arasından yüksek ürün ve ağaç özellikleri gösteren çeşitler seçilerek ıslah çalışmaları yürütülmelidir.
- Ülkemizin zeytin gen kaynaklarına sahip çıkılmalı ve fidan ithalatı yasaklanmalıdır.
- Gübreleme yetersiz olup, tekniğine uygun yapılmamaktadır. Analize dayalı gübrelemeyi teşvik edici önlemler alınmalıdır. Üretim bölgelerine yakın olan ve üreticilerin yaprak ve toprak analizlerinin kolaylıkla yapılabileceği bölgesel laboratuvarların sayıları arttırılmalıdır.
- İlaçlama yetersizdir ve tekniğine uygun yapılmamaktadır. İlaçlanan alanlar genişletilmelidir. Ancak kullanılan ilaçlar çevreyle uyumlu olmalı, organik üretime engel teşkil etmemelidir.
- Zeytinliklerin % 92'si sulanmamaktadır. Atıl vaziyetteki mevcut su kaynaklarından mutlak surette yararlanmalı, damlama sulama gibi modern sulama yöntemlerinin kullanılması desteklenmelidir.
- Toprak erozyonuna karşı teraslama çalışmaları uzun zamandan beri ihmal edilmiştir. Ucuz ve uzun vadeli kredilerle teşvik edilmelidir.
- Firesiz ve hızlı zeytin toplama için mekanik hasat özendirilmeli ve yardımcı malzemelerin temini ile üretimini kolaylaştıracak önlemler alınmalıdır. Böylece, dalından kopar kopmaz fermente olmaya başlayan zeytinin kalitesinin düşmesi önlenmiş olacaktır.
- Kalite kayıplarının önlenmesi için zeytinyağı depolama sistemlerindeki bozukluk giderilmeli, zeytinyağlarımız, azot korumalı paslanmaz çelik tanklarda korunmalıdır. Bunun için modern stoklama tesislerine gereksinim vardır. Ülke genelindeki paslanmaz çelik tank kapasitesi düşüktür.

3.2.2. Pazarlama, İhracat Gibi Süreçlere Dair Sorunlar ve Çözüm Önerileri

- Markalı ve ambalajlı zeytinyağı ihracatının artırılması için teşvikler geliştirilmeli Türk zeytinyağı imajı oluşturulmasına yönelik tanıtım çalışmaları desteklenmelidir.
- Ülkemiz zeytinyağı tüketimi düşüktür. Hemen hemen üretim bölgelerindeki alışkanlık ile sınırlı bir hale gelmiştir. Son yıllarda tüketimin arttırılmasına yönelik girişimler sonucunda, zeytinyağı tüketiminde artış eğilimi bulunduğu görülmektedir. Ancak bu artış zeytinyağı tüketim sorununun çözüldüğü anlamına

gelmemektedir. Zeytinyağı kullanma alışkanlığı olmayan tüketici kesimin, fiyat hareketleri karşısında zeytinyağından vazgeçmesi kolay olmaktadır.

- Zeytinyağının önde gelen sorunlarından birisi de tağşiştir. Bu nedenle, piyasa düzenli olarak takip edilerek, tağşişli yağ üretim ve satışı engellenmelidir. Tağşişli yağla ilgili kamu denetimleri artırılarak etkin hale getirilmelidir.
- Türkiye'nin de Avrupa Birliği'ne gümrüksüz zeytinyağı ihracatı yapabilmesi hiç değilse diğer ülkelere tanınan imtiyazlardan yararlanması büyük önem taşımaktadır.
- 2003/3 sayılı Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması ve Türk Malı İmajının Yerleştirilmesine Yönelik Faaliyetlerin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ yurtdışında çalışmalar yapan firmaları daha etkin olarak destekleyecek şekilde düzenlenmelidir.
- Stratejik bir ürün olması nedeniyle zeytinyağının prim sistemi veya başka bir ad altında desteklenmesine devam edilmelidir. Prim miktarı üretici tarafından önceden bilinmeli ve süreklilik arz etmelidir. Kayıtlı ekonomiye geçişi sağlayarak kaynağını kendi içinden yaratan prim, hazineye ilave yük olarak görülmemeli, yeterli miktarda olmalı ve zamanında ödenmelidir.

KAYNAKLAR

- T.C. Ekonomi Bakanlığı Sektör Raporları (2017), “Zeytinyağı Sektör Raporu”.
- Ulusal Zeytin Ve Zeytinyağı Konseyi (2019), “2019-2020 Üretim Sezonu Sofralık Zeytin Ve Zeytinyağı Rekoltesi Ulusal Resmi Tespit Heyeti Raporu”.
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enst. (2019), “ Tarım Ürünleri Piyasaları Zeytinyağı Raporu”.
- International Trade Center (ITC)-Trademap,
<https://www.intracen.org/default.aspx>
Erişim Tarihi: Ağustos, 2020
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)
<http://www.tuik.gov.tr/Start.do;jsessionid=37VTfGhh7Mm1lR2wQ8pr9nJ7fsxTd6Xr2S13g5pbXM817nJngrVc!738614195>
Erişim Tarihi: Ağustos, 2020